

Załącznik 4

Zapisy dotyczące gospodarki leśnej i planów urządzenia lasu
w **planach dotyczących obszarów Natura 2000** opracowanych w ramach projektu
Transition Facility TFPL2004/016-829.03.03 pt. „Opracowanie planów renaturyzacji siedlisk
przyrodniczych i siedlisk gatunków roślin i zwierząt na obszarach Natura 2000 oraz planów
zarządzania dla gatunków objętych Dyrektywą Ptasią i Siedliskową”

str. 2

Zapisy dotyczące gospodarki leśnej i planów urządzenia lasu
w **programach ochrony gatunków** opracowanych w ramach projektu
Transition Facility TFPL2004/016-829.03.03 pt. „Opracowanie planów renaturyzacji siedlisk
przyrodniczych i siedlisk gatunków roślin i zwierząt na obszarach Natura 2000 oraz planów
zarządzania dla gatunków objętych Dyrektywą Ptasią i Siedliskową”

str 37

Zapisy dotyczące gospodarki leśnej i planów urządzenia lasu
w projektach planów ochrony obszarów Natura 2000 opracowanych w latach 2004-2005
ramach Projektu Bliźniaczego PHARE PL/IB/2001/EN/02

str 43

**Zapisy dotyczące gospodarki leśnej i planów urządzenia lasu
w planach dotyczących obszarów Natura 2000**

opracowanych w ramach projektu

**Transition Facility TFPL2004/016-829.03.03 pt. „Opracowanie
planów renaturyzacji siedlisk przyrodniczych i siedlisk gatunków
roślin i zwierząt na obszarach Natura 2000 oraz planów zarządzania
dla gatunków objętych Dyrektywą Ptasią i Siedliskową”**

WYCIĄG

PLB020003 Stawy Przemkowskie

Wskazano jako niezbędne działanie „Dostosowanie planów urządzania lasu do potrzeb ochronnych”
„Zachowanie w stanie naturalnym lasów ze starodrzewem w tym lasów łęgowych i olsów.” –
„Wprowadzenie zmian w planach urządzania lasu i realizacja w ramach gospodarki leśnej z
wyłączeniem części terenów leśnych z użytkowania leśnego”

PLB060008 Puszcza Solska

Zagrożenia: Wycinanie starodrzewu

III. Gospodarka leśna

- a. Grodzenie upraw leśnych siatką metalową w ostojach głuszcza
- b. Sposób budowy niektórych dróg leśnych i ich utrzymanie
- c. Ekspansja obcych (czerecha amerykańska) i wprowadzanie niepożądanych czy obcych gatunków roślin (buk, dąb, dąb czerwony) w lasach

Cele:

1. Zachowanie około 25% starodrzewu do naturalnej śmierci jako miejsc łęgowych dużych gatunków ptaków (zróżnicowane strefy ochronne dla poszczególnych gatunków: głuźec, bocian czarny, bielik, gadożer, orlik krzykliwy, puszczyk uralski)
2. Grodzenie żerdziami upraw w lasach

Zadania:

5	Starodrzew. Wyznaczenie najcenniejszych fragmentów starodrzewu do ochrony i stopniowej przebudowy (organizacje społeczne - wnioski na KTG, współpraca z BULiGL i LP)	LP, BUL, MŚ, DGLP, Starostwa, prywatni	od 2007
6	Grodzenie upraw w lasach. Grodzenie żerdziami	LP (4 nadleśnictwa)	od 2007
7	Opryski w lasach. Zgodnie z prawem, omijać ciekły wodne, strefy ochronne	j.w.	

PLB140001 Dolina Dolnego Bugu

... przejrzeć plany urzędzeniowe Lasów Państwowych i zmodyfikować je według potrzeb.

PLB280007 Puszcza Napiwodzko-Ramucka

Zagrożenia:

1. W gospodarce leśnej
  - a. usuwanie martwego drewna z lasu
  - b. usuwanie starych, dziuplastych drzew
  - c. zmniejszanie się obszarów starodrzewi
  - d. zalesianie naturalnie powstających luk w drzewostanach
  - e. obniżanie wieku rębności

Lp.	Rodzaj zagrożenia	Wpływ	Sposoby eliminacji	Gatunki ptaków
1	Niedostateczna	Niedobór miejsc	Ochrona strefowa	Bielik, orlik

	liczba drzew – potencjalnych miejsc gniazdowania.	gniazdowania.	wokół istniejących gniazd, preferowanie na wytypowanych obszarach prawdopodobnego gniazdowania tych gatunków rębni częściowych i gniazdowych oraz pozostawianie na nich okazałych dębów, sosen.	krzykliwy, kania ruda, kania czarna, kraska
2	Stosowanie insektycydów w gospodarce leśnej i rolnej	Eliminacja owadów stanowiących główny pokarm ptaków	Stosowanie selektywnych środków ochrony, działających na wybrane grupy owadów;	Trzmiełojad
3	Pozyskanie drewna w borach bagiennych, brzezinach bagiennych i świerczynach na torfach.	Zanik miejsc gniazdowania.	Wyłączenie części borów bagiennych, brzezin bagiennych i świerczyn na torfach z pozyskania drewna.	Bielik, rybołów, orlik krzykliwy,
4	Ograniczenie powierzchni i rozdrobnienie starych drzewostanów.	Zmniejszenie powierzchni siedlisk oraz niespełnienie wymagań przestrzennych.	Zachowanie powierzchni starodrzewi i ich łączności przestrzennej. Zachowanie w stanie nienaruszonym starodrzewi szczególnie ważnych dla przedmiotów ochrony. Rezygnacja ze stosowania rębni zupełnych w drzewostanach liściastych.	Bielik, rybołów, orlik krzykliwy, dzięcioł średni, białostrzygi, puchacz, włośchatka, muchołówka
5	Niedostateczna liczba drzew dziuplastych (żywych i martwych)	Redukcja liczebności dzięciołów.	Pozostawianie martwych i zamierających drzew na wytypowanych obszarach. Pozostawianie martwych drzew dziuplastych. Pozostawienie w drzewostanie starych dębów oraz gatunków, w których łatwo tworzą się dziuple - jesionów, grabów, lip, klonów i wiązów (nawet niezbyt starych osobników).	dzięcioł średni, białostrzygi

Cele, priorytety i zadania

5. Skoordinowanie gospodarki leśnej i zalesieniowej z celami obszaru Natura 2000
  - a) Wyłączenie borów bagiennych i brzezin bagiennych z użytkowania gospodarczego.
  - b) Wyłączenie z użytkowania gospodarczego świerczyn borealnych na torfach, za

- wyjątkiem koniecznych zabiegów sanitarnych wynikających z gradacji szkodników.
- c) Pozostawianie w drzewostanie dziuplastych drzew oraz wyłączenie pojedynczych okazów z pozyskiwania jako potencjalnych miejsc powstawania dziupli.
- d) Nie stosowanie rębni zupełnych w drzewostanach lasu świeżego.

Program działań:

5.Skoordynowanie gospodarki leśnej i zalesieniowej z celami obszaru natura 2000	Wyłączenie borów bagiennych i brzezin z użytkowania gospodarczego	Nadleśnictwa	2008	2009	Zapisy w planach urzędzenia lasu
	Wyłączenie z użytkowania gospodarczego świerczyn na torfach, za wyjątkiem koniecznych zabiegów sanitarnych wynikających z gradacji szkodników	Nadleśnictwa	2008	2009	Zapisy w planach urzędzenia lasu
	Pozostawianie w drzewostanie dziuplastych drzew oraz wyłączenie pojedynczych okazów z pozyskiwania jako potencjalnych miejsc powstawania dziupli.	Nadleśnictwa	2008	2009	Zapisy w planach urzędzenia lasu
	Nie stosowanie rębni zupełnych w drzewostanach lasu świeżego	Nadleśnictwa	2008	2009	Zapisy w planach urzędzenia lasu

Zagrożenia dla leśnych siedlisk przyrodniczych

9170 Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (Galio-Carpinetum, Tilio-Carpinetum)

Zagrożenia	Wpływ na siedlisko	Sposoby eliminacji lub ograniczenia zagrożenia
Usuwanie martwego drewna	Zanik biotopów dla wielu ksylofagów i miejsc występowania epiksylitów. Zubażanie gleb w substancje próchniczne i zmniejszenie ich zdolności sorbcyjnych	Zaniechanie usuwania z lasu martwego drewna.
Usuwanie starych drzew w	Niedobór miejsc lęgowych	Pozostawianie wszystkich starych (ponad

tym dziuplastych	dla ptaków i nietoperzy gnieźdzących się w dziuplach oraz dla dużych ptaków zakładających gniazda w koronach starych drzew	150 lat) drzew z martwymi włącznie.
Wprowadzanie i samorzutna ekspansja drzewiastych gatunków obcych geograficznie	Zmiana charakteru fitocenozy, zubożenie roślinności runa.	Usunięcie wszystkich gatunków obcych i sukcesywna eliminacja siewek i podrostów tych gatunków.
Prowadzenie gospodarki zrębowej	Ustępowanie ptaków leśnych, zmniejszenie wilgotności względnej powietrza i ściółki leśnej powodującej zanikanie epifitycznych dużych porostów oraz grzybów.	Zaniechanie gospodarki zrębowej. W drzewostanach z dużym udziałem sosny stopniowe ograniczanie jej udziału poprzez trzebieże.

91D0 Bory i lasy bagienne (Vaccinio uliginosi-Betuletum pubescentis, Vaccinio uliginosi-Pinetum, Pino mugo- Sphagnetum, Sphagno girgensohnii-Piceetum i brzożowo-sosnowe bagienne lasy borealne) zajmują około 3 % terenu ostoi.

Opis zagrożenia	Ocena zagrożenia	Sposoby eliminacji lub ograniczania zagrożenia
Zmiana poziomu wód gruntowych	Wypadanie drzewostanów brzożowych	Utrzymanie stabilnego poziomu wód gruntowych.
Obniżanie się poziomu wód gruntowych	Obumieranie sosen Mineralizacja torfu oraz ekspansja kruszyny i brzoż. Zanikanie warstwy mszystej i roślin wysokotorfowiskowych	Utrzymanie wysokiego poziomu wód gruntowych. Obszary przesuszone poddać renaturalizacji
Gospodarcze użytkowanie lasu	Zaburzenie naturalnej struktury drzewostanowej.	Wprowadzenie ochrony biernej

PLB320003 Dolina Dolnej Odry:

Słabe strony ochrony obszaru:

Prawo niedostosowane do wymogów ochrony obszaru (plany urządzania lasu)

Zagrożenia dla siedlisk

9130 Żyzne buczyny i 9110 kwaśne buczyny

- upraszczanie struktury wiekowej drzewostanów (inicjowanie odnowień naturalnych jednorazowo na dużych powierzchniach wydzielen - w naturze luki i płyty odnowień powstają z reguły po ubytku pojedynczych drzew),
- wprowadzanie gatunków drzew obcych geograficznie i ekologicznie do drzewostanów (jednolite odnowienie sztuczne dębów, świerków, modrzewi).

9160 Grań subatlantycki

- upraszczanie struktury wiekowej i gatunkowej drzewostanów,

- wprowadzanie gatunków drzew obcych geograficznie i ekologicznie do drzewostanów (problemem jest zwłaszcza świerk, modrzew, sosna),
- typologia siedlisk leśnych nie rozróżnia grądów od buczyn, co skutkuje unifikacją tych siedlisk,
- marginalizacja i usuwanie grabów z drzewostanów gospodarczych.

91E0 Lasy łęgowe i nadrzeczne zarośla wierzbowe i 91F0 łęgowe lasy dębowo-wiązowo-jesionowe

- regulacje rzek: skracanie koryt, przebudowa i zabudowa sztuczna brzegów, upraszczanie morfologii koryta, budowa wąskich międzywali,
- plantacje topolowe na siedliskach łęgowych,
- inwazyjne neofity, wkraczające na naturalne siedliska lasów wierzbowych,
- zmiany stosunków wodnych (zarówno odwodnienie jak i zabagnienie - uwaga na działania podejmowane tłumaczone powiększaniem retencji),
- zręby zupełne w łęgach przerywające ciągłość tego typu siedlisk, wymagające sztucznych odnowień, zwykle wiążą się ze znacznym przekształceniem siedliska.

91I0 Świetlista dąbrowa subkontynentalna

- ekspansja silnie zacieniających gatunków drzew liściastych (buka, jawora),
- wprowadzanie w drzewostanach gospodarczych domieszek zmieniających warunki siedliskowe,
- zwiększanie zwarcia drzew w drzewostanach gospodarczych.

Cele

1. Doprowadzenie składu i struktury drzewostanu do stanu maksymalnie zbliżonego do naturalnych warunków właściwych dla chronionych siedlisk przyrodniczych.
2. Ochronienie muraw ciepłolubnych przed sukcesją zarośli i lasu oraz zalesieniami.

Cele szczegółowe dla siedliska 91F0

1. Utrzymanie lub doprowadzenie składu drzewostanów do zgodnego z siedliskiem przyrodniczym (co nie jest tożsamy z siedliskiem leśnym).
2. Zastąpienie zrębów zupełnych rębiami złożonymi w lasach łęgowych.
3. Zakaz usuwania wszystkich starszych drzew przy cięciach uprzątających, pozostawiać należy grupy zajmujące przynajmniej 5% wydzielenia

... dla buczyn

1. Utrzymanie lasów z bezwzględny panowaniem buka w drzewostanie (wprowadzanie buka w odpowiednich dla niego siedliskach, zakaz zmiany składu drzewostanów bukowych).
2. Prowadzenie zabiegów hodowlanych w sposób nie powodujący eliminacji drzewostanów w IV i starszej klasie wieku z żadnego kompleksu buczyn (w przypadku pojedynczych wydzieleni z buczyną – zakaz usuwania wszystkich starszych drzew przy cięciach uprzątających, pozostawiać należy grupy zajmujące przynajmniej 5% wydzielenia).

Stosować odnowienie naturalne, a w przypadku jego braku przedłużać cykl hodowlany, w skrajnych przypadkach odnawiać sztucznie bukami miejscowego pochodzenia.

... dla grądów

1. Utrzymanie lasów z gatunkami zgodnymi z siedliskiem.
2. Prowadzenie zabiegów hodowlanych w sposób nie powodujący eliminacji drzewostanów w IV i starszej klasie wieku z żadnego kompleksu lasów grądowych (w przypadku pojedynczych wydzieleni grądowych – zakaz usuwania wszystkich starszych drzew przy cięciach uprzątających, pozostawiać należy grupy zajmujące przynajmniej 5% wydzielenia).
3. Stosować odnowienie naturalne, a w przypadku jego braku przedłużać cykl hodowlany, w skrajnych przypadkach odnawiać sztucznie gatunkami miejscowego pochodzenia.

... dla świetlistych dąbrów

- Siedliska nie zmniejszają swego arealu (który wymaga określenia).
- Drzewostan budują wyłącznie gatunki rodzime, z sosną występującą co najwyżej pojedynczo.

- W lasach zachowane są stare i martwe drzewa, nie dopuszcza się do juwenalizacji drzewostanów.
- Drzewostany odnawiane są naturalnie, w przypadku braku odpowiedniego odnowienia naturalnego przedłużać cykl hodowlany, w skrajnych przypadkach odnawiać sztucznie gatunkami miejscowego pochodzenia.
  - ekspansja silnie zacieniających gatunków drzew liściastych (buka, jawora),
  - wprowadzanie w drzewostanach gospodarczych domieszek zmieniających warunki siedliskowe,
    - zwiększanie zwarcia drzew w drzewostanach gospodarczych.

Zadania

Ochrona siedlisk leśnych

Cel	Zadanie	Kiedy	Kto	Uwagi
Uwzględnienie w gospodarce leśnej i planach urządzania lasów potrzeb ochrony siedlisk	Wprowadzenie informacji zebranych podczas powszechnej inwentaryzacji siedlisk Natura 2000 do planów urządzania lasów, zarówno w zakresie występowania siedlisk chronionych jak i potrzeb ich ochrony	do 2012	Nadleśnictwa, RDLP	Odrębne dla poszczególnych siedlisk leśnych potrzeby ochrony ustalone są odrębnie w kolejnym rozdziale

Cel 8 Zachowanie w stanie uprzywilejowanym lasów łągowych i lasów dębowo-wiązowo-jesionowych				
W lasach gospodarczych unikanie rębni zupełnej, z preferencją rębni częściowej, zwłaszcza w wąskich pasach łągow.	Nadleśnictwa	Trudny do określenia spadek opłacalności gospodarki leśnej	2008-2013	
Cel 9. Zachowanie w stanie uprzywilejowanym lasów grądowych				
Wprowadzenie do planów urządzania lasów preferencji rębni stopniowych (wobec rębni częściowej IIa) o wydłużonym okresie odnowienia	Nadleśnictwa	Trudny do określenia spadek opłacalności gospodarki leśnej	2008-2013	Zrealizować przy okazji zmian w planach urządzania lasów
Wydzielenie w obrębie siedliska lasu świeżego typu „grądowego” z doborem składu drzewostanu zgodnego z naturalnym	Nadleśnictwa	Trudny do określenia spadek opłacalności gospodarki leśnej	2008-2013	Zrealizować przy okazji zmian w planach urządzania lasów
Cel 10. Zachowanie w stanie uprzywilejowanym buczyn				
Wprowadzić do planów urządzania lasów i praktyki leśnej zakaz wprowadzania obcych siedliskowo i geograficznie gatunków, domieszki wprowadzane sztucznie nie powinny przekroczyć 10%	Nadleśnictwa	trudny do określenia spadek opłacalności gospodarki leśnej	2008-2013	Zrealizować przy okazji zmian w planach urządzania

udziału			lasów
Cel 11. Zachowanie w stanie uprzywilejowanym dąbrów świetlistych			
Preferencja rębni złożonych, zakaz rębni zupełnej	Nadleśnictwa	trudny do określenia spadek opłacalności gospodarki leśnej	2008-2013 Zrealizować przy okazji zmian w planach urządzania lasów
Przebudowa drzewostanów na dębowe i rozluźnienie zwarcia co najmniej do umiarkowanego	Nadleśnictwa	trudny do określenia spadek opłacalności gospodarki leśnej	2008-2013
Zwalczanie robinii akacjowej z obszaru siedliska i terenów przyległych	Nadleśnictwa	koszt trudny do określenia	2008-2013
Zakaz wprowadzania innych gatunków drzew liściastych niż dąb i w cięciach pielęgnacyjnych usuwanie drzew i krzewów cienistych (buk, grab, lipa, leszczyna)	Nadleśnictwa	koszt trudny do określenia, podniesienie kosztów prac leśnych	2008-2013

PLC020003 Przełomowa Dolina Narwi

Zagrożenia kluczowych gatunków ptaków i sposoby im przeciwdziałania.

Olsy i łęgi – Olszyna Krzewska i Olszyna Pniewska.

Gatunki:

- ptaki: orlik krzykliwy, bielik i puchacz;

Siedlisko Natura 2000:

- 91D0 Bory i lasy bagienne
- 91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis*, *Populetum albae*, *Alnenion glutinoso-incanae*), olsy źródłiskowe
- 91F0 Łęgowe lasy dębowo-wiązowo-jesionowe (*Ficario-Ulmetum*)

Zagrożenia:

- użytkowanie rębne drzewostanów w kompleksach leśnych Olszyny Pniewskiej i Olszyny Krzewskiej,
- utratę siedlisk łęgowych w wyniku zmian reżimu hydrologicznego rzeki Narwi, zmieniających częstość i długość zalewów w dolinach rzecznych,
- melioracje odwadniające oraz likwidacja rozlewisk bobrowych.

Proponowane sposoby ochrony:

- utrzymać zakaz prac melioracyjnych na terenie stanowisk lub w jego pobliżu mogących doprowadzić do spadku poziomu wód gruntowych,
- ograniczyć, a docelowo wstrzymać całkowicie działalność gospodarczą w całym kompleksie leśnym Olszyny Pniewskiej,

- w przypadku wystąpienia konfliktów w związku z koniecznością zaniechania użytkowania rębnych drzewostanów prywatnych należy wykupić je na rzecz Skarbu Państwa lub organizacji pozarządowej specjalizującej się w ochronie ptaków,
  - dopuścić do swobodnego rozwoju populacji bobra na teren kompleksów leśnych Olszyny Krzewskiej i Olszyny Pniewskiej,
  - przywrócić / zachować przepływ wody w starorzeczach rzeki Gać, położonych na wschód od Olszyny Pniewskiej, należy rozważyć renaturalizację ujściowego fragmentu rzeki,
  - wybudować piętrzenia na rowach odwadniających oba kompleksy leśne.
- Wykonawca: Pełniący nadzór nad OSOP „Przełomowa Dolina Narwi” Natura 2000.

Zagrożenie	Cel zadania	Zadanie ochronne	Wykonawca	Termin realizacji
Utrata siedlisk na skutek zmiany struktury drzewostanów	Zachowanie różnorodności siedlisk leśnych w zależności od potrzeb wynikających z zachowania właściwego stanu ochrony siedlisk i gatunków	Opracowanie i wdrożenie wytycznych do planu urządzania nadleśnictw nt. ochrony gatunków i siedlisk objętych ochroną sieci Natura 2000 / wykup fragmentów prywatnych lasów w głównych ostojach kluczowych gatunków i siedlisk	Wojewoda, ŁPKDN, nadleśnictwo, NGOs, właściciele gruntów	2008-2012

PLH020015 Wrzosowisko Przemkowskie

Siedlisko 4030 – suche wrzosowiska

Problemem jest niezgodność między koniecznością ochrony i zachowania wrzosowisk a obowiązkiem realizacji przez Nadleśnictwa planów urządzania lasu. Plany ochrony muszą być wprowadzone do planów urządzania lasu decyzją Ministra Środowiska, bez takiego zapisu czynna ochrona siedlisk na terenach leśnych nie jest możliwa. Taki zabieg wymaga znacznych zmian w ustawodawstwie krajowym.

Siedlisko 2330 – wydmy śródlądowe z murawami napiaskowymi

Podobnie jak przy wrzosowisku problemem jest niezgodność między ochroną i zachowaniem siedliska a obowiązkiem realizacji przez Nadleśnictwa planów urządzania lasu. Plany ochrony muszą być wprowadzone do planów urządzania lasu decyzją Ministra Środowiska, bez takiego zapisu czynna ochrona siedlisk na terenach leśnych nie jest możliwa.

.. Zarządzanie obszarami leśnymi w obszarze Natura 2000 odbywa się poprzez realizację dziesięcioletniego planu urządzania lasu, sporządzonego osobno dla każdego Nadleśnictwa. Plan zatwierdza Minister Środowiska a do jego realizacji zobowiązane są Nadleśnictwa i muszą przestrzegać zawarte w nim sposoby gospodarowania. Zmianę planu możliwa jest tylko poprzez decyzję Ministra Środowiska. Obecne obowiązujące plany nie pozwalają na skuteczną ochronę Wrzosowiska Przemkowskiego a obowiązują do 2014 roku.

... Problemem jest też przyjęty kierunek zagospodarowania terenu zmierzający do jego zalesienia. W wyniku tych działań znaczna część wrzosowisk została przekształcona w uprawy leśne, a realizowane plany urządzania lasu znacznie utrudniają ochronę wrzosowisk i wydm.

Słabe strony:

- Zalesianie zgodnie z planem urządzania lasu
- Niedostosowane prawo do wymogów ochrony obszaru (plany urządzania lasu)
- Zarządzanie lasami nastawione na gospodarkę leśną

...Najistotniejszym działaniem [dla ochrony wrzosowisk] w najbliższych latach jest zatrzymanie sukcesji w kierunku leśnym jak również zaniechanie wspomaganie tego procesu poprzez zalesienia. Od chwili likwidacji poligonu wojskowego do dnia dzisiejszego, największe przekształcenia zostały dokonane w wyniku celowych i nadal planowanych zalesień. Wynika to z faktu, że obecnie realizowane plany urządzania lasu nie przewidują czynnej ochrony wrzosowisk. Wyłączono z zalesień najcenniejsze płaty siedliska w postaci terenów do naturalnej sukcesji, a naturalna sukcesja zmierza w kierunku zbiorowisk leśnych. Głównym adresatem działania są nadleśnictwa i dlatego aby w pełni je zrealizować Minister Środowiska musi dokonać zmiany planów urządzania lasu. W planach muszą znaleźć się zapisy umożliwiające wylesiania i utrzymywanie otwartych wrzosowisk.

... dlatego jednym z najważniejszych działań ochronnych [dla ochrony wydmy] powinno być powstrzymywanie zalesiania tych siedlisk i kontrolowanie procesu sukcesji oraz jej powstrzymywanie gdy będzie zmierzała w kierunku leśnym. Zmianie wymagają plany urządzania lasu dla obydwu nadleśnictwach, powody są identyczne jak przy wrzosowiskach.

Cele i zadania:

wrzosowiska ...

1.1.1. Odtworzenie i utrzymanie otwartych płatów wrzosowisk, całkowicie pozbawionych drzew,	Powierzchnie leśne przeznaczonej do naturalnej sukcesji (co najmniej 660 ha) –
1.1.2. Utrzymanie średniego zwarcia drzewostanów poniżej 50% na co najmniej 75 % obszaru (ok. 5000 ha)	Powierzchnie leśne przeznaczonej do naturalnej sukcesji i tereny wyznaczone w wyniku rozpoznania siedliska (ok. 2000 ha)
1.2.1. Wprowadzenie zmian do planów urządzania lasu umożliwiające utrzymanie właściwego stanu ochrony	Min. 75 % obszaru

wydmy ...

2.2. Dostosowanie planów urządzania lasu do potrzeb ochronnych	Plany urządzania lasu w nadleśnictwach Chocianów i Przemków zostaną zaktualizowane w pierwszym etapie na obecnych powierzchniach zakwalifikowanych do naturalnej sukcesji, a w następnym po uzyskaniu uzupełniającej wiedzy o zasięgu siedliska i możliwości jego odtworzenia (najlepiej jednorazowe zaktualizowanie). Aktualizacja planów umożliwi zachowanie zwartości obszaru i utrzymanie właściwego planu ochrony.
2.2.1. Wprowadzenie zmian do planów urządzania lasu umożliwiające utrzymanie właściwego stanu ochrony siedliska	Min. 0,5% obszaru

PLH080001 Dolina Leniwej Obry

Gospodarka w siedliskach leśnych (91E0, 9170) zgodna ze standardami FSC

Zadanie 1. Uwzględnienie odpowiednich zasad w planach urządzenia lasu oraz w planach ochrony przyrody.

Wykonawca: Lasy Państwowe

Termin: W zależności od terminu sporządzania planów w poszczególnych Nadleśnictwach (Babimost, Świebodzin – do końca 2008 roku, Trzciel – do końca 2007 roku, Międzyrzecz – plan jest już gotowy)

Koszty: brak

Zadanie 1. Zapis w planie urządzenia lasu o oszczędzaniu oszyjków i okrajków 5-10 metrów,

Monitoring:

Monitoring wykonanych zadań na siedliskach leśnych

ZADANIE	SPRAWDZENIE	KIEDY?	KTO?
Inwentaryzacja siedlisk i gatunków w Lasach Państwowych	Regionalne Zespoły Inwentaryzacyjne kontrolują w trakcie inwentaryzacji	Do 15 września	Lasy Państwowe, Klub Przyrodników
Plany urządzenia lasu zgodne z zapisami niniejszego planu	II KTG można skontrolować, czy wszystkie zadania zostały ujęte w planie	Mniej więcej za rok, po pracach terenowych (Świebodzin, Babimost), Trzciel – lipiec/sierpień 2007	Klub Przyrodników i inne organizacje pozarządowe

b. Monitoring długoterminowy

Monitoring wykonanych zadań:

ZADANIE	SPRAWDZENIE	KIEDY	KTO
Plany urządzenia lasu – odpowiednie zapisy, m.in. o oszczędzaniu okrajków	LP kontrolują wykonanie planów urządzenia lasu	Co 5 lat	Wewnętrzna kontrola lasów
Plany urządzenia lasu zgodne ze standardami FSC	FCS	Losowe kontrole co kilka lat	FSC

PLH140011 Ostoja Nadbużańska

91I0 świetliste dąbrowy - ...niezależnie od przeszłych działań, powodujących najczęściej przekształcenie drzewostanów, obecnie największym zagrożeniem jest postępujące zanikanie charakterystycznej kombinacji gatunków, a w efekcie – przekształcanie się zbiorowiska w różne postaci grądów lub borów mieszanych. Jedynym sposobem zachowania zbiorowiska jest aktywna, dobrze ukierunkowana ochrona, polegająca m.in. na częściowym usuwaniu podszytów i podrostów, prześwietlaniu koron oraz (tam, gdzie to konieczne) przebudowa składu gatunkowego drzewostanów.

91T0 bory chrobotkowe - ... zagrożeniem są naturalne procesy sukcesyjne, w wyniku których większość powierzchni tego zbiorowiska zaniknie. Nie znamy dobrych i sprawdzonych metod ochrony zachowawczej tego zbiorowiska. W przypadku płatów stosunkowo dużych należy opracować (w drodze eksperymentu terenowego) specjalne zasady gospodarowania, polegające m.in. na

rozluźnianiu drzewostanu (w celu umożliwienia naturalnego odnowienia sosny). Dopuszczalne jest wydeptywanie z niewielką intensywnością oraz – być może – okresowe grabienie ściółki.

PLH140013 Wydmy Lucynowsko-Mostowieckie

Zagrożenia

Gospodarcze użytkowanie drzewostanów – w przypadku suchych borów sosnowych stosowana jest rębna zupełna (I), która oznacza przerwanie w czasie trwałości siedliska.

Zagrożenie: celowe zalesienia muraw i wrzosowisk przez właścicieli gruntów i Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe Cel: utrzymanie otwartego krajobrazu Ostoi					
Wyłączenie gruntów z zalesień w <i>Planie Urządzenia Lasu</i> oraz w <i>Planie zagospodarowania gminy</i>	Wrzosowiska i murawy napiaskowe	RDLP W-wa, Nadleśnictwo Drewnica, właściciele gruntów	Działanie ciągłe	bez kosztów	
Zagrożenie: gospodarcze użytkowanie drzewostanów suchych borów Cel: całkowite wyłączenie z gospodarki zrębowej suchych borów					
Utworzenie Gospodarstwa Specjalnego lub przekwalifikowanie na grunty nieleśne lub uznanie za lasy glebochronne i odstąpienie od zabiegów	Suche bory sosnowe	RDLP W-wa, Nadleśnictwo Drewnica,	Działanie jednorazowe, w pierwszym roku obowiązywania programu ochrony	bez kosztów	Drzewostany nieekonomiczne ze względu na niską bonitację i jakość techniczną drewna

PLH160002 Góra Świętej Anny

Zagrożenia:

buczyny	zmiany mikroklimatyczne na skutek budowy autostrady A4, niewłaściwa gospodarka leśna, przemysł, nadmierna turystyka i rekreacja, niewłaściwa gospodarka odpadami, zagrożenie pożarowe, szkodniki biotyczne, ekspansja gatunków obcych	tworzenie ekotonowych pasów dogęszczających, właściwie przygotowane i realizowane plany urządzania lasu i plany ochrony rezerwatów przyrody
---------	---	---

PLH220003 Białogóra

Zagrożenia:

... Zrębowy sposób zagospodarowania borów bażynowych, przyjęty w planie urządzania lasu nadleśnictwa Choczewo, powoduje, że poza rezerwatami siedlisko przyrodnicze 2180 nie znajduje się we właściwym stanie ochrony. Gdyby wykonać przewidziane w planie urządzania lasu nadleśnictwa Choczewo zręby, to zniszczeniu uległyby ostatnie poza rezerwatami płaty borów bażynowych, które są obecnie w dobrym stanie i zawierają komplet gatunków charakterystycznych (bażyna czarna, wrzosiec bagienny, listera sercowata).

Cele:

... Zmiana sposobu zagospodarowania borów bażynowych na bardziej przyjazny temu siedlisku przyrodniczemu. Przejście w borach bażynowych z rębni zupełnej na rębnię przerębową. Zachowanie nie wyciętych płatów dobrze zachowanego boru bażynowego do czasu, gdy sąsiednie drzewostany osiągną porównywalną „jakość” w sensie stanu ochrony siedliska przyrodniczego 2180.

Zadania:

3. Zmiana sposobu zagospodarowania borów bażynowych na bardziej przyjazny temu siedlisku przyrodniczemu	Opracować i wdrożyć program przejścia z Rb I na Rb V w zagospodarowaniu borów bażynowych	Nadleśnictwo	2008	nie wydzielane	budżet jednostki	Dokonana zmiana rębni
	Zrezygnować z usunięcia zrębem pełnym dobrze zachowanych fragmentów boru bażynowego	Nadleśnictwo	2008	nie wydzielane	budżet jednostki	Zachowane w 100%
	Ocenić „drzewostan po drzewostanie” stan ochrony boru bażynowego	Nadleśnictwo	2008	nie wydzielane	budżet jednostki	Skompletowana ocena

---

PLH2200121 Piaśnickie Łąki

Zagrożenia:

1. Zrębowy sposób zagospodarowania borów bażynowych, przyjęty w planie urządzania lasu nadleśnictwa Choczewo.

Cele i priorytety:

1. Zmiana sposobu zagospodarowania borów i lasów na wydmach na bardziej przyjazny temu siedlisku przyrodniczemu

Zadania:

7. Zmiana sposobu zagospodarowania borów i lasów na wydmach na bardziej przyjazny temu siedlisku przyrodniczemu	Opracować i wdrożyć program przejścia z Rb I na Rb V w zagospodarowaniu borów i lasów na wydmach	Nadleśnictwo Choczewo	2008	nie wydzielane	budżet jednostki	Dokonana zmiana rębni
	Usuwanie gatunków obcych z borów i lasów na wydmach	Nadleśnictwo Choczewo	ciągle	nie wydzielane	budżet jednostki	Zachowane 100%
	Ocenić „drzewostan po drzewostanie” stan ochrony boru bażynowego	Nadleśnictwo Choczewo	2008	nie wydzielane	budżet jednostki	Skompletowana ocena

PLH300009 Ostoja Nadwarciańska

Tabela. 2. Ogólne warunki niezbędne do utrzymania właściwego stanu ochrony gatunków i siedlisk w Ostoi Nadwarciańskiej

Siedliska/gatunki	Warunki utrzymania właściwego stanu ochrony
Grąd środkowoeuropejski (9170)	Ograniczenie działalności wyłącznie do przeciwdziałania zagrożeniom ze strony szkodników drzew i eliminowania gatunków obcych lub niezgodnych z siedliskiem. Zachowanie lub odtworzenie odpowiedniego poziomu wód gruntowych. Zachowanie dużych ilości martwego drewna.
Bory bagienne (91D0)	Zachowanie wysokiego poziomu wody. Zakaz pozyskiwania drewna
Łęg wierzbowy (91E0)	Ograniczenie działalności wyłącznie do usuwania drzew zagrażającym żegludze (płaty na brzegach rzek) oraz gatunków obcego pochodzenia. Niezbędne coroczne, wiosenne zalewy.
Łęg topolowy (91E0)	Brak ingerencji lub jej ograniczenie do usuwania gatunków obcych. Umożliwienie wystąpienia krótkich zalewów raz na kilka lat
Łęg jesionowo-olszowy (91E0)	Ograniczenie działalność w ważniejszych płatach jedynie do zabiegów ochronnych. Gospodarka przerębowa na pozostałych. Utrzymanie wysokiego poziomu wód gruntowych
Łęg jesionowo-wiązowy (91F0)	Maksymalne ograniczenie jakiegokolwiek działalności. Umożliwienie wystąpienia krótkich zalewów – raz na kilka lat
Świetlista dąbrowa (91I0)	Ekstensywna gospodarka leśna, utrzymanie lub przywrócenie właściwej struktury drzewostanu, utrzymanie stosunkowo luźnej warstwy drzew
Bór chrobotkowy (91T0)	Utrzymanie pożądanej struktury drzewostanu, w tym słabego zwarcia koron. Zakaz likwidacji ważniejszych płatów
Sasanka otwarta	Zachowanie w obrębie kompleksów suchych borów sosnowych fragmentów prześwietlonych drzewostanów (bory chrobotkowe), luk w drzewostanach (murawy szcztolichowe, chrobotkowe itp.),

PLH300012 Rogalińska Dolina Warty

łęgi olszowe 91E0... Kryteria właściwego stanu ochrony to nie zmieniona powierzchnia siedliska, znaczący udział jesionu w drzewostanach, oraz zachowany dotychczasowy udział drzewostanów w wieku powyżej 90 lat. Cele ochrony siedliska do zrealizowania to zachowanie jego aktualnej powierzchni oraz zapewnienie udziału starych drzewostanów łągów jesionowo-olszowych, przez planowanie urządzania lasu. W przypadku nadmiernego rozwoju klonu jesionolistnego lub innych neofitów należy podjąć zabiegi w kierunku jego eliminacji.

łęgi wiązowo-jesionowe 91F0 ... Cele ochrony proponowane do przyjęcia w planie ochrony obszaru Natura 2000 to utrzymanie powierzchni i właściwego stanu, objęcie ochroną zachowawczą i wyłączenie z użytkowania rębego najlepiej zachowanych płatów siedliska w Ostoi oraz zapewnienie corocznych zalewów i poziomu wód gruntowych wystarczających do utrzymania struktury i właściwego funkcjonowania płatów siedliska.

grąd środkowoeuropejski 9170 ... Kryterium właściwego stanu zachowania grądów powinien być nie pomniejszony areał drzewostanów dębowych i grabowych w lasach gospodarczych, nie pomniejszony udział populacji starych drzew (ponad 100 lat) gatunków wymienionych wyżej, nie pomniejszony średni wiek drzew w drzewostanach. Nie powiększona powierzchnia fitocenozy zdegenerowanych w formach: pinetyzacji, cespityzacji, neofityzacji. Żaden z wskaźnikowych elementów grądu nie zanikł. Zwiększony udział martwych drzew, co najmniej 10 martwych drzew ponad 30 cm grubości przeciętnie na 1 ha lasu.

Celem ochrony przyjętym w przyszłym planie ochrony obszaru Natura 2000 i innych planach ochrony powinno być utrzymanie wszystkich dobrze zachowanych płatów grądu, oraz zainicjowanie lub wsparcie renaturyzacji wszystkich płatów przekształconych, a w konsekwencji zwiększenie powierzchni i poprawa stanu siedliska.

Cele operacyjne do osiągnięcia to między innymi utrzymanie właściwego stanu ochrony dobrze zachowanych płatów grądu, doprowadzenie do regeneracji ekosystemu grądu we wszystkich płatach grądów zdegradowanych nasadzeniem sosny i gatunków obcych oraz doprowadzenie do wzrostu zasobów rozkładającego się drewna w grądach (stanowiącego siedlisko gatunków będących przedmiotami ochrony Natura 2000) do poziomu średnio 20 m³/ha.

kwaśne dąbrowy 9190 .. Kryterium właściwego stanu zachowania powinien być nie pomniejszony areał drzewostanów dębowych w lasach gospodarczych, nie pomniejszony udział populacji starych dębów (ponad 100 lat), nie pomniejszony średni wiek drzew w drzewostanach, nie powiększona powierzchnia fitocenozy zdegenerowanych w formach: pinetyzacji, cespityzacji, neofityzacji. Wskazany jest także zwiększony udział martwych drzew, co najmniej 10 martwych drzew ponad 30 cm grubości przeciętnie na 1 ha lasu.

Celem ochrony przyjętym planie ochrony obszaru Natura 2000 i innych planach ochrony powinno być utrzymanie wszystkich dobrze zachowanych płatów dąbrów, oraz zainicjowanie lub wsparcie renaturyzacji wszystkich płatów przekształconych, szczególnie przez pinetyzację.

Cele operacyjne do osiągnięcia to między innymi utrzymanie właściwego stanu ochrony dobrze zachowanych płatów, doprowadzenie do regeneracji ekosystemu we wszystkich płatach grądów zdegradowanych nasadzeniem sosny i gatunków obcych oraz doprowadzenie do wzrostu zasobów rozkładającego się drewna do poziomu średnio 20 m³/ha.

kozioróg dębosz *Cerambyx cerdo* ... Rogalińska Dolina Warty jest obecnie bez wątpienia jedną z liczniejszych ostoi tego gatunku w Polsce.

Zagrożeniem dla gatunku jest usuwanie starych przestoi dębowych w czasie prac leśnych ....

Kryteria właściwego stanu ochrony populacji kozioroga to nie pomniejszona powierzchnia drzewostanów dębowych w wieku ponad 100 lat oraz liczby pojedynczych starych dębów. Występowanie warunków sprzyjających rozwojowi populacji – odpowiedniej ilości starych, próchniejących i usychających dębów na dobrze nasłonecznionych stanowiskach - w drzewostanach dębowych zachowanie co najmniej 10 martwych lub usychających dębów o średnicy ponad 30 cm przeciętnie na 1 ha lasu, tolerowanie luk w drzewostanach i mniejszego lokalnie zwarcia.

Cele ochrony do uwzględnienia w planie ochrony Rogalińskiej Doliny Warty to zachowanie stabilnej, rozmnażającej się populacji gatunku, zabezpieczenie zasobu i kształtowanie siedlisk w kierunku utrzymania lub poprawy warunków rozmnażania i rozwoju larw.

Jako cele operacyjne do osiągnięcia w najbliższym czasie wskazać można: wyznaczenie obszarów chronionych, w których drzewostany dębowe i pojedyncze dęby będą zachowane do naturalnego rozpadu, wprowadzenie do planów urządzania lasu zapisów o konieczności pozostawiania odpowiedniej ilości starych dębów do naturalnej śmierci i rozkładu (postępowanie takie przyczyni się również do ochrony potencjalnych siedlisk jelonka rogacza i stworzy siedliska odpowiednie dla pachnący dębowej).

Istotne jest także zapewnienie udziału starych drzewostanów w płatach grądów i łęgów dębowych przez planowanie urządzania lasu z uwzględnieniem zasady stałej obecności nie mniej niż 40% drzewostanów w wieku powyżej 100 lat w płatach tych siedlisk przyrodniczych.

Wskazane byłoby również zachowywanie wszystkich przestoi dębowych i okazałych przydrożnych dębów do naturalnej śmierci i rozkładu wszędzie tam gdzie nie stanowią bezpośredniego zagrożenia. Wiąże się to z uświadomieniem jednostek odpowiedzialnych za ochronę drzew pomnikowych w kwestii możliwości niszczenia chronionego gatunku w czasie zabiegów konserwacyjnych. Lokalnie wskazanym zabiegiem ochronnym jest także odsłonięcie zasiedlonych przez kozioroga i potencjalnie interesujących dla gatunku drzew.

Na dłuższą skalę należy preferować rodzime gatunki dębów w gospodarce leśnej i nasadzeniach przydrożnych.

Kozioróg dębosz jest gatunkiem charakterystycznym dla Ostoi i jego ochrona powinna być zadaniem kluczowym. W celu ochrony gatunku w granicach całego Obszaru powinno zostać wprowadzone moratorium na usuwania starych, usychających dębów. Powinno to dotyczyć wszystkich żywych, obumierających i martwych dębów o pierśnicy ponad 50 cm.

W lasach gospodarczych we wszystkich drzewostanach dębowych należy dążyć do pozostawienia co najmniej 10 martwych i obumierających dębów o pierśnicy ponad 30 cm na hektar, a w drzewostanach z domieszką dębu, wszystkich dębów martwych i obumierających o pierśnicy ponad 30 cm.

pachnica dębowa *Osmoderma eremita* ... Zagrożeniem dla gatunku jest wycinanie starych dziuplastych drzew w czasie prac leśnych ....

Na terenie Ostoi występuje i prawdopodobnie jest stosunkowo liczniejsza niż gdzie indziej, jednak wiedza na temat jej liczebności i rozmieszczenia jest niewystarczająca dla sformułowania propozycji zadań ochronnych odnoszących się do konkretnych powierzchni. Doświadczenia z innych obszarów wskazują, że na terenie Ostoi można się spodziewać nawet do kilkudziesięciu stanowisk gatunku.

Kryteria właściwego stanu ochrony tego gatunku powinna być nie pomniejszona powierzchnia drzewostanów dębowych w wieku ponad 100 lat. W drzewostanach dębowych co najmniej 10 martwych drzew o średnicy ponad 30 cm grubości przeciętnie na 1 ha lasu. Na znanych stanowiskach drzew zasiedlonych przez pachnicę występowanie warunków sprzyjających rozwojowi populacji – odpowiedniej ilości starych, próchniejących i usychających dębów.

Cele ochrony to zabezpieczenie zasobu i kształtowanie siedlisk w kierunku poprawy warunków rozmnażania i rozwoju larw. Zachowanie stabilnej, rozmnażającej się populacji gatunku.

W praktyce należy dążyć do ograniczenia usuwania dziuplastych dębów poprzez wyznaczenie obszarów chronionych, na którym drzewostany dębowe będą zachowane do naturalnego rozpadu, wprowadzenie do planów urządzania lasu zapisów o konieczności pozostawiania odpowiedniej ilości starych dębów do naturalnej śmierci i rozkładu. Planowanie urządzania lasu z uwzględnieniem zasady

stałej obecności nie mniej niż 40% drzewostanów w wieku powyżej 100 lat w płatach siedliska przyrodniczego grądu i łągu dębowego...

Dla ochrony gatunku w granicach obszaru należy podjąć działania identyczne z tymi które zaproponowano dla ochrony kozioroga dobosza. Przede wszystkim dotyczy to wprowadzenia bądź utrzymania ograniczenia usuwania starych, usychających dębów.

Zagrożenia:

Zmniejszanie się powierzchni starodrzewi, szczególnie dębowych i eliminacja pojedynczych drzew	Wpływ na siedliska łągowe i grądowe, ograniczanie siedlisk kozioroga i pachnicy dębowej
Ubywanie starodrzewi dębowych, niedostatek martwych i obumierających drzew w lasach i pojedynczych suchych drzew poza lasami	Wpływ na populacje kozioroga dębosza, pachnicy dębowej, siedliska łągów, grądów i dąbrów.

... Istotnym celem jest **utrzymanie i poprawa stanu leśnych siedlisk przyrodniczych**, szczególnie lasów łągowych, grądów i dąbrów, oraz siedlisk kluczowych dla populacji wymienionych wcześniej owadów. Do zrealizowania jest tu szeroki zakres zadań. Pierwsze z nich to zwiększenie udziału rodzimych i odpowiednich dla poszczególnych siedlisk przyrodniczych gatunków drzew przy wykorzystaniu materiału rodzimego do nasadzeń oraz preferowanie odmian naturalnych. Zadanie drugie to utrzymanie aktualnej powierzchni, a docelowo zwiększenie o co najmniej 20% aktualnego stanu starodrzewi liściastych (w wieku ponad 100 lat) szczególnie tych z dominacją lub znaczącym udziałem dębów. Ich udział nie powinien być mniejszy od 30% ogólnej powierzchni drzewostanów. Kolejne zadanie, ukierunkowane przede wszystkim na zachowanie populacji ksylobiontów to zwiększenie ilości martwego drewna na siedliskach lasowych, szczególnie z udziałem dębu, do co najmniej 5% miąższości drzewostanów, a także zachowanie do naturalnej śmierci wszystkich dębów o pierśnicy powyżej 70 cm.

... Obszary leśne Ostoi, w ogromnej większości są własnością Skarbu Państwa i znajdują się w zarządzie Lasów Państwowych .... Najistotniejszy wydaje się tu moment przełożenia wymogów ochrony w/w przedmiotów na zapisy planów urządzania lasu Nadleśnictw Konstantynowo i Babki.

PLH320004 Dolina Iny koło Recza

kwaśna buczyna niżowa 9110 ... Dla zachowania różnorodności biologicznej Ostoi wskazane jest utrzymanie tych siedlisk drogą zabiegów leśnych, zmodyfikowanych w celu zapewnienia odpowiedniej struktury wiekowej i przestrzennej zbiorowiska oraz odpowiedniej ilości martwego drewna (zobacz rekomendacje dla siedliska 9130).

żyzna buczyna 9130 ... wykorzystywane gospodarczo buczyny mogą być zagospodarowane rębnią częściową, ale ze wzmoczoną troską o zachowanie i odtworzenie zasobów rozkładającego się drewna oraz o zachowanie nienaruszonych fragmentów starych drzewostanów. W każdym cięciu rębny należy pozostawiać konsekwentnie na przyszłe pokolenie 5% drzewostanu lecz nie mniej niż 0,5 ha w postaci zwartej fragmentu. Pozostawiać drzewa zamierające i martwe, tak by osiągnąć zasoby rozkładającego się drewna w wysokości co najmniej 5% dojrzałego drzewostanu.

- Planując cięcia rębne, należy dbać by w ich wyniku nie pogorszyła się „struktura stanu ochrony” buczyn w skali nadleśnictwa ani nie zmniejszył się udział drzewostanów ponad 100-letnich.
- W przypadku płatów zniekształconych z I piętrzem sosnowym, przebudowywać w kierunku unaturalnienia cięciami trzebieżowymi lub RbIIa wyprowadzając II piętro (nie stosować natomiast cięcia zupełnego w rębni IIIa).
- Nie wprowadzać daglezi, dębu czerwonego, modrzewia, świerka i innych gatunków geograficznie obcych.

Stopniowo eliminować "zniekształcenia", np. usuwać sosnę i gatunki geograficznie obce w cięciach trzebieżowych.

... łągi olszowo-jesionowe 91E0 ...:

- Najcenniejsze i najlepiej zachowane przykłady siedliska przyrodniczego wyłączyć z użytkowania i chronić jako „powierzchnie referencyjne”, ew. objąć ochroną rezerwatową – tak żeby docelowo w każdym nadleśnictwie istniał przykład „łągów rozwijających się w naturalny sposób” o powierzchni co najmniej ok. 30-50 ha.
- Wykluczyć użytkowanie rębnią zupełną (I).
- Pozostałe płaty mogą być zagospodarowane rębnią złożoną, ale ze wzmogłą troską o zachowanie i odtworzenie zasobów rozkładającego się drewna oraz o zachowanie nienaruszonych fragmentów starych drzewostanów. W każdym cięciu rębnią pozostawiać konsekwentnie na przyszłe pokolenie 5% drzewostanu lecz nie mniej niż 0,5 ha w postaci zwartej fragmentu. Pozostawiać drzewa zamierające i martwe, tak by osiągnąć zasoby rozkładającego się drewna w wysokości co najmniej 5% dojrzałego drzewostanu. Nie eliminować starych brzoź, osik, olsz i grabów (gatunki „dziuplotwórcze”).
- Planując cięcia rębnie, dbać by w ich wyniku nie pogorszyła się „struktura stanu ochrony” łągów w skali ostoi ani nie zmniejszył się udział drzewostanów ponad 100-letnich.
- Jeżeli w drzewostanie występuje jesion, wiąz, dąb, zachować udział tych gatunków także w odnowieniach.
- Eliminować gatunki obcego pochodzenia (np. topola kanadyjska; dotyczy także warstwy krzewów).
- Tolerować lokalne zabagnianie się z naturalnych przyczyn, tolerować działalność bobrów.

W przypadku łągów źródłiskowych, koniecznie wyłączyć je z użytkowania, a także w sąsiadujących drzewostanach nie wykonywać cięć zupełnych na odległość 2 wysokości drzewostanu od skraju łągu źródłiskowego.

... łągi wiązowo-jesionowe 91F0 są siedliskiem bardzo rzadkim ... Cele ochrony proponowane do przyjęcia w planie ochrony obszaru Natura 2000 to objęcie ochroną zachowawczą i wyłączenie z użytkowania rębnie oraz zapewnienie poziomu wód gruntowych wystarczających do utrzymania struktury i właściwego funkcjonowania płatów siedliska.

... kwaśna dąbrowa 9190 .. jest na analizowanym terenie siedliskiem bardzo rzadkim, ... Cele operacyjne do osiągnięcia to między innymi utrzymanie właściwego stanu ochrony dobrze zachowanych płatów, doprowadzenie do regeneracji ekosystemu we wszystkich płatach zdegradowanych nasadzeniem sosny i gatunków obcych oraz doprowadzenie do wzrostu zasobów rozkładającego się drewna do poziomu średnio 20 m³/ha.

zadania

Modyfikacje Zasad Hodowli Lasu i Instrukcji Urządzenia Lasu uwzględniające wymogi siedlisk leśnych Natura 2000	pilne	Minister	wszędzie
--	-------	----------	----------

PLH320006 Dolina Płoni i Jezero Miedwie

Właściwy stan ochrony lasów łęgowych

- Siedlisko zajmuje co najmniej 4,41% powierzchni obszaru.
- Drzewostan budują wyłącznie rodzime gatunki liściaste.
- Siedlisko bez śladów antropogenicznego przesuszenia bądź olsowienia.
- W lesie zachowane są stare i martwe drzewa, nie dopuszcza się do juwenalizacji drzewostanów.

Cele szczegółowe:

4. Utrzymanie lub doprowadzenie składu drzewostanów do zgodnego z siedliskiem przyrodniczym (co nie jest tożsamy siedlisku leśnemu).
5. Zastąpienie zrębów zupełnych rębiami złożonymi w lasach łęgowych.
6. Zakaz usuwania wszystkich starszych drzew przy cięciach uprzętających, pozostawiać należy grupy zajmujące przynajmniej 5% wydzielania

Właściwy stan ochrony lasów grądowych

- Siedlisko zajmuje co najmniej 5,79% powierzchni ostoi.
- Drzewostan budują wyłącznie rodzime gatunki liściaste.
- W lasach zachowane są stare i martwe drzewa, nie dopuszcza się do juwenalizacji drzewostanów.
- Drzewostany odnawiane są naturalnie, w przypadku braku odpowiedniego odnowienia naturalnego przedłużać cykl hodowlany, w skrajnych przypadkach odnawiać sztucznie gatunkami miejscowego pochodzenia.

Cele szczegółowe:

4. Utrzymanie lasów z gatunkami zgodnymi z siedliskiem.
5. Prowadzenie zabiegów hodowlanych w sposób nie powodujący eliminacji drzewostanów w IV i starszej klasie wieku z żadnego kompleksu lasów grądowych (w przypadku pojedynczych wydziałów grądowych – zakaz usuwania wszystkich starszych drzew przy cięciach uprzętających, pozostawiać należy grupy zajmujące przynajmniej 5% wydzielania).
6. Stosować odnowienie naturalne, a w przypadku jego braku przedłużać cykl hodowlany, w skrajnych przypadkach odnawiać sztucznie gatunkami miejscowego pochodzenia.

Właściwy stan ochrony kwaśnych buczyn

- Siedlisko zajmuje co najmniej 0,09% powierzchni ostoi.
- W drzewostanie panuje buk, co najwyżej pojedynczo towarzyszą mu inne gatunki występujące tu w granicach naturalnego zasięgu.
- W lasach zachowane są stare i martwe drzewa, nie dopuszcza się do juwenalizacji drzewostanów.
- Drzewostany odnawiane są naturalnie, w przypadku braku odpowiedniego odnowienia naturalnego przedłużać cykl hodowlany, w skrajnych przypadkach odnawiać sztucznie bukiem miejscowego pochodzenia.

Cele szczegółowe:

3. Utrzymanie lasów z bezwzględny panowaniem buka w drzewostanie (wprowadzanie buka w odpowiednich dla niego siedliskach, zakaz zmiany składu drzewostanów bukowych).
4. Prowadzenie zabiegów hodowlanych w sposób nie powodujący eliminacji drzewostanów w IV i starszej klasie wieku z żadnego kompleksu buczyn (w przypadku pojedynczych wydziałów buczyną – zakaz usuwania wszystkich starszych drzew przy cięciach uprzętających, pozostawiać należy grupy zajmujące przynajmniej 5% wydzielania).
5. Stosować odnowienie naturalne, a w przypadku jego braku przedłużać cykl hodowlany, w skrajnych przypadkach odnawiać sztucznie bukiem miejscowego pochodzenia.

Ochrona siedlisk leśnych

Cel	Zadanie	Kiedy	Kto	Uwagi
Uwzględnienie w gospodarce leśnej i planach urządzania lasów potrzeb ochrony siedlisk	Wprowadzenie informacji zebranych podczas powszechnej inwentaryzacji siedlisk Natura 2000 do planów urządzania lasów, zarówno w zakresie występowania siedlisk chronionych jak i potrzeb ich ochrony	do 2013	Nadleśnictwa, RDLP	Odrębne dla poszczególnych siedlisk leśnych potrzeby ochrony ustalone są odrębnie w kolejnym rozdziale
	Uwzględnienie potrzeb ochrony siedlisk w zasadach hodowli lasu i instrukcji urządzania lasu. Bez zmian w dokumentach regulujących gospodarkę leśną, doraźne i oddolne inicjatywy nie mogą pozwolić na skuteczne osiągnięcie stanów uprzywilejowanych siedlisk leśnych.	2008	Generalna Dyrekcja Lasów Państwowych	Postulat odnosi się do działań znacznie wykraczających ponad uwarunkowania lokalne i dotyczy rozwiązań systemowych na poziomie kraju. Bez nich jednak trudno będzie skutecznie zachować i poprawić stan siedlisk leśnych.
	Wprowadzenie do planów urządzania lasów zakazu wprowadzania obcych siedliskowo i geograficznie gatunków drzew	w miarę aktualizacji planów	Nadleśnictwa	
	Wyłączenie z użytkowania siedlisk trudnodostępnych (np. strome zbocza) oraz innych, w każdym wydzieleniu min. 5-10% powierzchni leśnej powinno być wyłączonych z użytkowania rębego	w miarę aktualizacji planów	Nadleśnictwa	

Cel 9. Zachowanie w stanie właściwym lasów łęgowych i nadrzecznych zarośli wierzbowych i lasów dębowo-wiązowo-jesionowych			
Uwzględnić przy projektowaniu działań ingerujących w stosunki wodne warunków wodnych konieczność zapewnienia możliwie stałego przepływu wód (bez jej stagnowania i niedoborów) w dolinach cieków.	Zarząd Melioracji i Urzędzeń Wodnych, Zarządca	brak kosztów	2008-2013
W lasach gospodarczych unikanie rębni zupełnej, z preferencją rębni częściowej, zwłaszcza w wąskich pasach łęgów.	Nadleśnictwa	trudny do określenia spadek opłacalności gospodarki leśnej	2008-2013
Cel 10. Zachowanie w stanie właściwym lasów grądowych			
Wprowadzenie do planów urządzania lasów preferencji rębni stopniowych (wobec rębni częściowej IIa) o wydłużonym okresie odnowienia.	Nadleśnictwa	trudny do określenia spadek opłacalności gospodarki leśnej	Zrealizować przy okazji najbliższych zmian w planach urządzania lasów
Wydzielenie w obrębie siedliska lasu świeżego typu „grądowego” z doбором składu drzewostanu zgodnego z naturalnym.	Nadleśnictwa	trudny do określenia spadek opłacalności gospodarki leśnej	Zrealizować przy okazji najbliższych zmian w planach urządzania lasów
Cel 11. Zachowanie w stanie właściwym świetlistych dąbrów subkontynentalnych			
Wprowadzenie do planów urządzania lasów preferencji rębni złożonych, zakaz rębni zupełnej.	Nadleśnictwa	trudny do określenia spadek opłacalności gospodarki leśnej	Zrealizować przy okazji najbliższych zmian w planach urządzania lasów
Dążyć do przebudowy drzewostanów na dębowe i rozluźnienia zwarcia do umiarkowanego.	Nadleśnictwa	trudny do określenia spadek opłacalności gospodarki leśnej	Zrealizować przy okazji najbliższych zmian w planach urządzania lasów

Wprowadzić do planów urządzania lasów i praktyki leśnej zakaz wprowadzania innych gatunków drzew liściastych niż dąb i w cięciach pielęgnacyjnych usuwanie drzew i krzewów cienistych (buk, grab, lipa, leszczyna).	Nadleśnictwa	trudny do określenia spadek opłacalności gospodarki leśnej	Zrealizować przy okazji najbliższych zmian w planach urządzania lasów
Cel 12. Zachowanie w stanie właściwym buczyn kwaśnych i żyznych			
Wprowadzić do planów urządzania lasów i praktyki leśnej zakaz wprowadzania obcych siedliskowo i geograficznie gatunków, domieszki wprowadzane sztucznie nie powinny przekroczyć 10% udziału.	Nadleśnictwa	trudny do określenia spadek opłacalności gospodarki leśnej	Zrealizować przy okazji najbliższych zmian w planach urządzania lasów

PLH320009 Jeziora Szczecińskie

W lasach, które dominują powierzchniowo na terenie obszaru, poza rezerwatem prowadzona jest gospodarka leśna na podstawie planu urzędzenia lasu.

Dla dominującego powierzchniowo nadleśnictwa Szczecinek plan urzędzenia lasu został zatwierdzony przez Ministra Środowiska w 2006 r.

W buczynach (siedliska przyrodnicze 9110 i 9130) plan zakłada generalnie użytkowanie i odnawianie rębnią częściową, a w drzewostanach poniżej wieku rębności – wykonywanie cięć pielęgnacyjnych. W sześciu starych drzewostanach bukowych (19d, 127f, 336h, 339h, 341c, 355f) zajmujących łącznie 16,5 ha (ok. 2% powierzchni buczyn w nie-rezerwatowych lasach w obszarze), nie zaprojektowano żadnych działań gospodarczych, traktując je jako „drzewostany zachowawcze”. Jednak zdecydowana większość starych buczyn (206 ha, tj. 23% całkowitych zasobów buczyn w lasach gospodarczych obszaru) ma w najbliższym dziesięcioleciu podlegać użytkowaniu rębniemu rębnią częściową.

Plany gospodarcze dotyczące borów i lasów bagiennych (siedlisko przyrodnicze 91D0) są zróżnicowane. 95 ha tych ekosystemów (ok. 20% ich zasobów w obszarze) planuje się pozostawić bez żadnych zabiegów, ale powierzchnia 53,6 ha (11% zasobów w lasach gospodarczych na terenie obszaru) ma w najbliższym dziesięcioleciu zostać wycięta rębnią zupełną Ib.

W Polsce nie jest jasne, czy plan urzędzenia lasu obejmujący obszar Natura 2000 lub jego część, powinien być przed zatwierdzeniem poddany ocenie oddziaływania na integralność obszaru Natura 2000. W praktyce zatwierdzanie planu urzędzenia lasu następuje bez wykonania takiej oceny.

Zdaniem Lasów Państwowych, „nie istnieje żaden akt prawny, który determinuje potrzebę (obowiązek) wykonania oceny oddziaływania planu urzędzenia lasu na obszar Natura 2000. Ustawa o ochronie przyrody mówi jedynie, że plan urzędzenia lasu powinny być zgodne z planem ochrony ustanowionym dla obszaru Natura 2000, jeżeli obszar ten obejmuje obszar objęty planem urzędzenia lasów.” Z wyżej cytowanych zapisów wynika, że najpierw winien zostać opracowany plan ochrony obszaru Natura 2000 z którym zgodny powinien być plan urzędzenia lasu. Do czasu jego opracowania, wszystkie czynności gospodarcze w lasach państwowych są wykonywane w zgodzie z zapisami zatwierdzonego przez Ministra Środowiska, którego integralną częścią jest Program Ochrony Przyrody.”

Natomiast w opinii przyrodników istnieje konieczność przeprowadzenia takiej oceny i wynika ona z art. 6(3) dyrektywy siedliskowej oraz z art. 40 ustawy Prawo Ochrony Środowiska, która mówi

że ocenie takiej powinny podlegać wszystkie "projekty planów których realizacja może znacząco oddziaływać na obszar Natura 2000".

W opinii Komisji Europejskiej, wyrażonej w podręczniku interpretacyjnym do art. 6 Dyrektywy Siedliskowej, „plan lub projekt, który zawiera element ochrony jako jeden z celów, a jednocześnie element nie dotyczący ochrony, będzie podlegał ocenie. Dla przykładu, użytkowanie lasów może składać się na plan zarządzania terenów leśnych desygnowanych jako specjalne obszary ochrony – wówczas, ponieważ aspekt użytkowania nie jest niezbędny dla ochrony obiektu, może on podlegać ocenie”.

Stanowisko polskiego Ministerstwa Środowiska – mimo podjętych prób uzyskania opinii - jest niejasne. Różne departamenty ministerstwa udzielają odmiennych odpowiedzi w przedmiotowej sprawie.

.. 9110 kwaśne buczyny i 9130 żyzne buczyny. Według wstępnych szacunków zajmują ok. 900 ha, skupiając się na terenie Lasów Państwowych. Charakter żyznych buczyn mają buczyny w kompleksie na Zach. od jez. Wielatowo (leśnictwo Dałęcino) , podczas gdy od wschodniej strony jeziora (leśnictwo Sokolnik) występują buczyny kwaśne. W zdecydowanej większości są to lasy gospodarcze podlegające gospodarce leśnej, tylko dwa małe płaty znalazły się na terenie rezerwatu Bagno Kusowo.

Stan większości płatów został oceniony jako zły (U2), głównie z powodu uproszczenia struktury i juwenalizacji (młodniki po rębni częściowej lub przerzedzone stare drzewostany w trakcie rębni częściowej), niskich zasobów rozkładającego się drewna oraz obecności gatunków obcych geograficznie (dąglezja, modrzew, świerk) ekologicznie (sosna).

Fot.: Dojrzała kwaśna buczyna w kompleksie "Buczyn Wielatowskich".

9160 grąd subatlantycki. Niewielkie powierzchnie w okolicy Trzebiechowa, nad jeziorem Trzebiechowo i Stawami Brzeźno, nad jeziorem Jezioriki, od pn. jeziora Wierzchowo, w parku

w Grąbczynie – często cenne florystycznie (z występowaniem kokoryczy, wawrzynka wilczełyko, pierwiosnki lekarskiej, zerwy kłosowej, fiołka przedziwnego, złoci pochwolistej, zawilca żółtego. Około połowa zasobów znajduje się w zarządzie Lasów Państwowych, a reszta należy do innych właścicieli. Zasoby mogą wynosić od kilkunastu do kilkudziesięciu hektarów. Stan płatów jest różny; do najlepiej zachowanych grądów należy dawny park w Grąbczynie, płaty nad jeziorem Trzebiechowo i Jezioriki są zwykle w stanie niewłaściwym lub złym w wyniku juwenalizacji, wprowadzenia nadmiernej ilości buka, zdominowania drzewostanu przez brzozę lub gatunki obce geograficznie i ekologicznie (modrzew, świerk, sosna).

91D0 bory i lasy bagienne. Głównie na terenie Lasów Państwowych: w dużych kompleksach Bagno Kusowo, Brzezińskiego Bagna, Wielkiego Błota k. Wierzchowa oraz (głównie w formie brzezin bagiennych) w małych zagłębieniach terenowych wśród buczyn. Łączne zasoby szacowane na ok. 570 ha, z których ok. 100 ha znajduje się w rezerwacie Bagno Kusowo.

Ten typ siedliska jest w obszarze Jeziora Szczecineckie przedmiotem obserwacji w ramach krajowego monitoringu siedlisk przyrodniczych Natura 2000, realizowanego przez Główny Inspektorat Ochrony Środowiska oraz Instytut Ochrony Przyrody. Ocenie poddano płaty na Bagnie Kusowo, Brzezińskim Bagnie oraz Wielkim Błocie k. Wierzchowa. Stan siedliska oceniano też w ramach „powszechnej inwentaryzacji

Fot.: Brzezina bagienna na Bagnie Kusowo

Fot.: Drobne płaty brzezin bagiennych występujące wśród buczyn są charakterystycznym elementem przyrody kompleksu Buczyn Wielatowskich

przyrodniczej Natura 2000”. Większości płatów został oceniony jako niewłaściwy (U1) lub zły (U2), głównie w wyniku przesuszenia, a w wielu przypadkach także uproszczenia struktury i juwenalizacji (uprawy i młodniki po rębni zupełnej, prowadzonej na siedlisku BMB).

91E0 łągi olszowe. Głównie na brzegach jezior, rozproszone w całym obszarze. Zasoby wstępnie szacowane na ok. 50 ha, w

większości stanowiące lasy gospodarcze w zarządzie Lasów Państwowych. Stan płatów w większości niewłaściwy (U1) lub zły (U2) w wyniku juwenalizacji.

Mapa poniżej (i bardziej dokładne mapy w załączniku 3) pokazują prowizoryczne wyniki inwentaryzacji rozmieszczenia siedlisk przyrodniczych na gruntach Lasów Państwowych. Należy jednak pamiętać, że na mapach tych pominięto siedliska przyrodnicze poza lasami – w tym największe jeziora i łąki). Dla czytelności mapy pominięto także bardzo małe płaty siedlisk przyrodniczych.

Najcenniejsze miejsca w obszarze:

... Brzezińskie Bagno to duże torfowisko bałtyckie położone na pn. od Kusowskiego Bagna i na pn. od miejscowości Brzeźno. Praktycznie w całości zarośnięte jest brzezina i borem bagiennym (siedlisko przyrodnicze 91D0), tylko w samej centralnej części kopuły występują niewielkie rozrzedzenia drzewostanu stanowiące pozostałość dawnej

Fot: pozostałości kopuły Brzezińskiego Bagna (oddz. 105 - zagraża mu zniszczenie w wyniku zaplanowanego w planie urządzania zrębu zupełnego)

beleşnej kopuły (siedlisko przyrodnicze 7110). Najbardziej malowniczym miejscem, oprócz pozostałości kopuły, jest okolone borami bagiennymi dystroficzne jeziorko Martwe (siedlisko przyrodnicze 3160) w północnej części torfowiska, ze starymi, malowniczymi sosnami na brzegu.

Brzezińskie Bagno – oprócz wejścia w skład obszaru Natura 2000 – nie jest objęte innymi formami ochrony przyrody. Wciąż funkcjonują i są odnawiane rowy odwadniające złożę torfu. Torfowisko pokrywa mozaika starszych drzewostanów borów i brzezin bagiennych oraz młodych upraw leśnych założonych po zrębach zupełnych. Wiele starych, ponad 100-letnich drzewostanów sosnowych na siedlisku BMB (reprezentujących siedlisko przyrodnicze brzeziny bagiennej – 91D0) zaplanowano na najbliższe dziesięciolecie do użytkowania zrębami zupełnymi. Zręby takie są wg planu urządzania lasu zaplanowane nawet na pozostałościach kopuły torfowiska (oddz. 104, 105). Problemem w tym obiekcie jest jego ochrona w warunkach gospodarki leśnej (por opis problemu dalej).

Kompleks „Buczyn Wielatowski”. Kompleks lasów bukowych reprezentujących w większości uboższą postać żyznych buczyn (siedlisko przyrodnicze 9130) z kostrzewą leśną *Festuca altissima*, położonych na zach. od jeziora Wielatowo, w leśnictwie Dalecino. Jest to zwarty kompleks lasów bukowych, wśród których obficie rozproszone są wilgotne zagłębienia wypełnione torfowiskami przejściowymi (7140), olsami torfowcowymi lub brzezinami bagiennymi (91D0). Nie chroniony innymi niż Natura 2000 formami ochrony przyrody, choć dawniej proponowano uznanie jego części za rezerwat.

W kompleksie znajduje się ok. 150 ha starodrzewi bukowych, które mają kluczowe znaczenie dla zachowania typowej różnorodności biologicznej lasu bukowego. Z przyrodniczego punktu widzenia, problemem jest fragmentacja starych buczyn w wyniku ich użytkowania rębego (por opis problemu dalej), niedostatek zasobów rozkładającego się drewna, występowanie gatunków obcych geograficznie (daglezja, świerk, modrzew) i ekologicznie (sosna)

Słabe strony / zagrożenia

- .. Niepełna zgodność świeżo zatwierdzonego planu urządzania lasu z potrzebami ochrony obszaru (rębnia zupełna w borach bagiennych, zbyt duże plany użytkowania rębego w starych drzewostanach kwaśnych i żyznych buczyn 9110-9130).

Wybrane problemy

Problem ochrony Brzezińskiego Bagna

Brzezińskie Bagno jest torfowiskiem znacznie bardziej zniekształconym, niż Bagno Kusowo. Jest ono jednak wciąż kompleksem siedlisk przyrodniczych z załącznika I Dyrektywy Siedliskowej, które jednak w tym obiekcie znajdują się w niewłaściwym lub złym stanie ochrony.

Z przyrodniczego punktu widzenia dla uratowania walorów przyrodniczych tego obiektu konieczne byłoby jak najpilniejsze zahamowanie odpływu wody z torfowiska (zablokowanie rowów odwadniających), a także generalne odstępianie od planów użytkowania drzewostanów borów i brzezin bagiennych w tym obiekcie zrębami zupełnymi. Rębnia zupełna zastosowana do siedliska przyrodniczego 91D0 powoduje bowiem bardzo głębokie jego

Fot: Dotychczasowa gospodarka leśna na Brzezińskim Bagnie – użytkowanie brzezin bagiennych zrębami zupełnymi i odnowienie sztuczne po udroźnieniu rowów odwadniających, nie sprzyjająca ochronie występujących tu siedlisk przyrodniczych

zniekształcenie – związane z samym wyrębem drzewostanu, a dodatkowo wzmacniane przez oczyszczanie i odnawianie rowów odwadniających, stosowane zwykle dla umożliwienia odwodnienia.

W opinii RDLP w Szczecinku, „ponieważ nie jest zasadne tworzenie rezerwatu „Brzezińskie Bagno”, nie zachodzi potrzeba blokowania rowów i zabagniania terenu razem z całą infrastrukturą (drogi leśne oraz nowopowstałe uprawy) – mogłoby to doprowadzić do poważnego zachwiania stanu równowagi w tych lasach i zniszczenia nowopowstałych upraw leśnych”. RDLP uważa, że” wyłączenie borów bagiennych z gospodarki spowoduje powstanie kosztów po stronie Lasów Państwowych – w kategorii tzw. „utraconych korzyści” lub „nieosiągniętego zysku”, o której mówi ekonomia. RDLP neguje negatywny wpływ zrębów zupełnych na stan ochrony siedliska przyrodniczego 91D0, uważając że „rębnia Ib prowadzona na małej powierzchni nie powoduje destrukcji siedliska, na tego typu siedliskach stosunkowo łatwo można osiągnąć odnowienie naturalne. Brzoza (...) odnawia się tu spontanicznie i nie jest niezbędne odwodnienie siedliska. Ponadto drzewostany na tych siedliskach są w dużej mierze pochodzenia antropogenicznego i jako takie nie posiadają ściśle pierwotnego i naturalnego charakteru. Dodatkowo należy nadmienić, że gospodarka prowadzona w lasach państwowych podlega również nadzorowi społecznemu (przykładem są przeprowadzane przez firmy zewnętrzne audyty oraz przyznawane międzynarodowe certyfikaty, potwierdzające prawidłowe gospodarowanie zasobami przyrodniczymi)”.

Problem ochrony starodrzewi i zasobów rozkładającego się drewna, jako elementów decydujących o zachowaniu różnorodności biologicznej związanej z buczynami

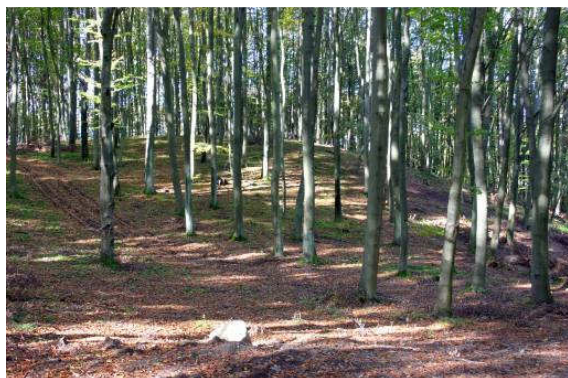
W opinii przyrodników kluczowe znaczenie dla zachowania różnorodności biologicznej związanej z kwaśnymi i żyznymi buczynami ma liczna obecność w kompleksie buczyn starych drzewostanów o niezaburzonej strukturze, zasobnych w stare drzewa i w rozkładające się drewno. Badania naukowe wykonywane w buczynach świadczą, że drzewostany buczyn w warunkach naturalnych mogą osiągać wiek do 300 lat i że właśnie takie najstarsze drzewostany mają największą wartość dla różnorodności biologicznej.

Jednak w gospodarce leśnej stare drzewostany bukowe podlegają odnowieniu rębniami częściowymi – zwykle rębnią IIa. Okres odnowienia trwa zwykle 20-40 lat. Rozpoczęcie cięć odnowieniowych znacznie pogarsza „jakość” buczyny z punktu widzenia rzadkich, związanych z tym ekosystemem gatunków.

Wszystkie zainteresowane strony są zgodne co do tego, że gospodarka leśna w buczynach na obszarze Natura 2000 powinna mieć w związku z tym charakter kompromisu między potrzebami gospodarki (użytkowania i odnawiania buczyn), a potrzebami optymalizacji ich stanu z punktu widzenia związanej z buczynami różnorodności biologicznej. Nie ma jednak zgody co do szczegółów, jak taki kompromis powinien wyglądać.

Z punktu widzenia przyrodników, planowane użytkowanie starych buczyn, przewidziane w planie urządzenia lasy nadleśnictwa Szczecinek, jest zbyt intensywne. Plan urządzenia lasu zakłada bowiem rozpoczęcie lub kontynuowanie cięć rębnych w zdecydowanej większości buczyn od VI klasy wieku wzwyż (100-160 lat), a tylko nieliczne stare drzewostany pozostawia bez ingerencji jako „zachowawcze” (por. załącznik 2). Oznacza to, że większa część starych buczyn zostaje wyłączona z funkcji ostoi gatunków związanych ze starodrzewami.

W opinii RDLP w Szczecinku „jeżeli nawet d-stany starszych klas wieku będą poddane użytkowaniu rębniemu, będą to rębnie złożone, służące naturalnemu odnowieniu d-stanów. Okres odnowienia w przypadku d-stanów bukowych wynosi 20-30 lat, czyli d-stan w VI klasie wieku (100-120-letni), będzie użytkowany rębnią przez kolejnych 20 lat, czyli duża część drzew osiągnie wiek 120-140 lat. Do tego

Fot: Żywna buczyna typowa dla kompleksu Buczyn Wielatowskich – praktycznie brak starych drzew i rozkładającego się drewna

należy dodać obligatoryjne pozostawienie na gruncie „nietkniętego” lasu na minimum 5 % powierzchni (zgodnie z obowiązującymi Zasadami Hodowli Lasu § 83 pkt. 6) oraz „starzejące” się w międzyczasie młodsze bukowe d-stany.

Zdaniem przyrodników długi okres odnowienia nie rozwiązuje jednak problemu – zagrożone gatunki związane ze starodrzewami wymagają do życia starodrzewi o naturalnej strukturze, drzewostany w „klasie odnowienia” nie są więc dla nich dogodnym biotopem. Natomiast pozostawianie 5% nietkniętego lasu w każdym cięciu rębny jest bardzo dobrym rozwiązaniem pod warunkiem, że tak pozostawiane powierzchnie nie byłyby nigdy mniejsze od 1 ha – ponieważ mniejsze kępy drzew nie zapewniają dogodnego biotopu dla gatunków „starodrzewiowych”.

W opinii RDLP w Szczecinku, nie ma potrzeby wprowadzania modyfikacji gospodarki w buczynach. RDLP argumentuje, że „w lasach tych prowadzona jest racjonalna gospodarka leśna z uwzględnieniem siedliskowych podstaw hodowli lasu. Jak do tej pory, przez dziesiątki lat nie doprowadziło to do degradacji tych drzewostanów, ale raczej do zachowania ich naturalnego charakteru. Radykalna zmiana już wypracowanych metod gospodarowania może doprowadzić do zachwiania tych jakże cennych przyrodniczo obszarów”.

W opinii przyrodników należałoby natomiast – nie kwestionując co do zasady gospodarki leśnej w buczynach – wprowadzić jednak pewne modyfikacje. O takiej potrzebie świadczy choćby stan siedlisk przyrodniczych 9110 i 9130, w większości Platów obszarze oceniony jako niewłaściwy. Należałoby założyć, że fragmenty pozostawiane nietknięte w cięciach rębnych powinny mieć co najmniej 1 ha, a także zwiększyć liczbę i powierzchnię starodrzewi bukowych w obszarze potraktowanych jako „zachowawcze” (tj. pozostawionych bez użytkowania rębego. Na takie „drzewostany zachowawcze” można w dużej części wybrać drzewostany na stokach, na skarpach jezior oraz drzewostany okolone bagnami – które są trudne do użytkowania, a w obecnym planie urządzania lasu są przewidziane do użytkowania rębego.

Prowizoryczną analizę skali problemu przeprowadzono w ramach „inwentaryzacji przyrodniczej” przeprowadzonej w nadleśnictwie w roku 2007. Po wizji drzewostanów na gruncie autorzy inwentaryzacji zaproponowali w obszarze Jeziora Szczecineckie odstąpienie od użytkowania rębego, odłożenie cięć rębnych lub zastąpienie rębni trzebieżami w drzewostanach buczyn (a pojedynczo także grądów, dąbrów i łęgów) o łącznej powierzchni 77,47 ha (ich wykaz zamieszczono w załączniku 4).

Podobne kontrowersje dotyczą zagadnienia zasobów rozkładającego się drewna w ekosystemach leśnych (w tym szczególnie w buczynach). Nie ma kontrowersji co do tezy, że „martwe drewno” jest bardzo ważnym elementem ekosystemu leśnego. Wątpliwości dotyczą jego optymalnej ilości w ekosystemie.

Opierając się na badaniach naukowych wykonanych w lasach bukowo-dębowych Niemiec¹, w których oszacowano że w starych drzewostanach dębowo-bukowych zasoby „martwego drewna” niezbędne do wykształcenia się typowych zespołów organizmów ksylobiontycznych powinny wynosić ok. 40m³/ha, co tamtejszych warunkach odpowiada ok. 5% miąższości drzewostanu (starodrzewia) żyjącego, przyrodnicy uważają, że dla zachowania pełnej różnorodności biologicznej ekosystemów buczyn zasoby rozkładającego się drewna w tych drzewostanach powinny być znacznie większe niż są obecnie, i że w dojrzałych drzewostanach powinny kształtować się na poziomie ok. 20m³ grubizny /ha (dla ksylobiontów lepsze jest przy tym „skupiskowe” rozmieszczenie zasobów martwego drewna, tj jego koncentracja w niektórych drzewostanach

W opinii RDLP w Szczecinku „proponowany udział martwego drewna > 20m³/ha nie wynika z żadnych przesłanek merytorycznych ani badań naukowych, które potwierdzałyby tę wielkość i powinien być zweryfikowany. Obowiązująca w Lasach Państwowych Instrukcja Ochrony Lasu nakłada na Nadleśniczego obowiązek, aby „w lesie utrzymywać drewno martwych drzew w różnych stadiach rozkładu, uwzględniając uwarunkowania przyrodnicze i ekonomiczne”. Co więcej ta sama Instrukcja zezwala dodatkowo na obecność posuszu czynnego tzn. zasiedlonego w ilości od 0,5m³/ha w drzewostanach świerkowych do 2m³/ha w drzewostanach liściastych”.

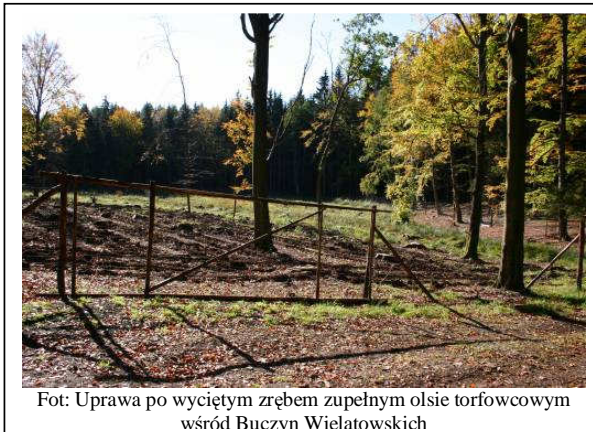
¹ Haase V., Topp W., Zach P. 1998. Eichen-Totholz im Wirtschaftswald als Lebensraum für xylobionte Insekten. Zeitschrift für Ökologie und Naturschutz 7: 137-153

Zakłada to normalne funkcjonowanie ekosystemu leśnego, który jest przecież lasem zagospodarowanym i z którego poza jego ochroną czerpie się korzyści materialne.

Nie ma natomiast kontrowersji, że poziom zasobów rozkładającego się drewna musi być traktowany jako pewna „wielkość docelowa” - w naturalnych procesach zachodzących w ekosystemach leśnych, szybkość pojawienia się martwego drewna jest bardzo różna i zależy od wielu czynników. Odbudowa zasobów martwego drewna powinna następować przez konsekwentne pozostawianie posuszu, który naturalnie pojawia się w lesie – nie postuluje się sztucznego powodowania śmierci drzew.

Problem stosowania rębni zupełnej w zagospodarowaniu brzezin bagiennych i olsów torfowcowych

Niektóre płaty występującego w obszarze siedliska przyrodniczego 91D0 (brzeziny bagiennie lub natorfowe lasy olszowo-brzozowe) są w zatwierdzonym planie urządzenia lasu zaplanowane do użytkowania zrębami zupełnymi. Dotyczy to niektórych brzezin bagiennych na Brzezińskim Bagnie (ten problem omówiono wyżej) oraz niektórych drzewostanów olszowych i brzozowych w niewielkich

Fot: Uprawa po wyciętym zrębem zupełnym olsie torfowcowym wśród Buczyn Wielatowskich

bagiennych zagłębieniach wśród Buczyn Wielatowskich.

Z punktu widzenia stanu ochrony siedliska przyrodniczego, takie wycięcie drzewostanu cięciem zupełnym jest destrukcyjne dla ekosystemu, który –mimo odnowienia drzewostanu - nie odtworzy się już w takiej samej postaci, jak przed zrębem. Drobne płaty brzezinek bagiennych lub olsów torfowcowych rozproszone w kompleksie buczyn powinny – zdaniem przyrodników – być wyłączone z użytkowania wraz z 30-40 m pasem bukowego drzewostanu wokół; mają one bowiem kluczowe znaczenie dla zachowania specyfiki i różnorodności biologicznej Buczyn Wielatowskich.

Natomiast w opinii RDLP w Szczecinku użytkowanie takich drzewostanów zrębami zupełnymi pozostaje w pełnej zgodności z Zasadami Hodowli Lasu.

Prowizoryczną analizę skali problemu przeprowadzono w ramach „inventaryzacji przyrodniczej” przeprowadzonej w nadleśnictwie w roku 2007. Po wizji drzewostanów na gruncie autorzy inventaryzacji zaproponowali w obszarze Jeziora Szczecineckie odstępianie od rębego użytkowania drzewostanów siedliska 91D0 o łącznej powierzchni 51,65 ha (ich wykaz zamieszczono w załączniku 4).

Problem składów gatunkowych przyjętych w hodowli lasu.

Dla siedliska przyrodniczego 9110 naturalne są czyste drzewostany bukowe, ew. z niewielką domieszką dębu, natomiast według planu urządzenia lasu na siedliskach LMśw (odpowiadających kwaśnym buczynom) przewidziano hodowlę drzewostanów bukowo-sosnowych.

Dla siedliska przyrodniczego grądów 9160 naturalne są drzewostany grabowo-dębowe lub grabnowo-dębowo-bukowe, natomiast według planu urządzenia lasu na siedliskach Lśw, na których występują grądy, hoduje się zwykle drzewostany czysto bukowe.

W opinii przyrodników istnieje potrzeba zmodyfikowania docelowych składów gatunkowych hodowanych w gospodarce leśnej drzewostanów w chronionych siedliskach przyrodniczych. Powinno to być naturalną konsekwencją przeprowadzonej w 2007 r. w Lasach Państwowych inventaryzacji siedlisk przyrodniczych Natura 2000.

Proponuje się przyjęcie jako „wizji docelowej”, następującego stanu poszczególnych przedmiotów ochrony w obszarze:

(...)

- ❖ Siedlisko 91D0
  - przynajmniej 50% siedliska [ha] dobrze uwodniona i z torfowcami w runie;
  - populacje bagna i borówki bagiennej w dobrym stanie;
  - doprowadzenie do wyłączenia z użytkowania rębnią zupełną, większość płatów pozostawiona naturalnym procesom;
- ❖ Siedlisko 9110 i siedlisko 9130
  - nie zmniejszony udział starodrzewi;
  - co najmniej 20% wydzieliń we właściwym stanie ochrony (FV), nie więcej niż 30% w złym stanie ochrony (U2);
  - zasoby rozkładającego się drewna średnio nie niższe od 5% mączszości żywego drzewostanu; w co najmniej 20% drzewostanów przekraczające 10% mączszości;
  - gatunki obce nie więcej niż w pojedynczej domieszce (nie wprowadzać, ale tolerować te które są)
- ❖ Siedlisko 9160
  - nie mniejsza powierzchnia niż obecnie;
  - zwiększony udział graba kosztem buka (odtworzenie stanu naturalnego);
  - nie zmniejszona różnorodność florystyczna;
  - nie zmniejszony udział drzew starych i grubych.
- ❖ Siedlisko 91E0
  - nie pogorszone warunki wodne;
  - nie zmniejszony udział starodrzewi;

2. Cele operacyjne

(...) Dostosowanie gospodarki leśnej do potrzeb ochrony obszaru

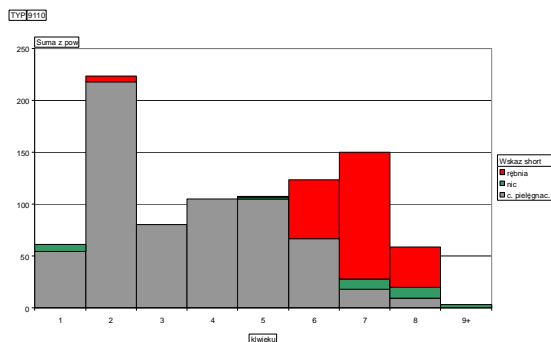
Zadania

3. Dostosowanie gospodarki leśnej do potrzeb ochrony obszaru	Tymczasowe odłożenie działań mogących negatywnie wpłynąć na siedliska przyrodnicze (dotyczy Rb I w BMB oraz niektórych rębni w buczynach, grądach i łęgach)	Klub Przyrodników (przygotowanie wniosku) Wojewoda (wnioskowanie) Nadleśnictwo (decyzja)	2007	nie wydzielane	środki jednostek	Rębnie w kontrowersyjnych wydzieleniach odłożone do czasu opracowania spójnej koncepcji ochrony
--	---	---	------	----------------	---------------------	--

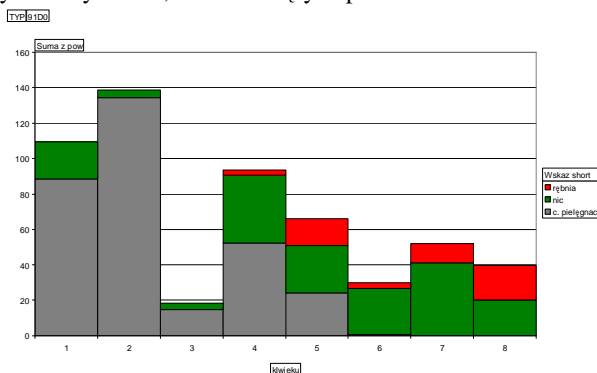
	Kontynuacja dyskusji na temat potrzeb modyfikacji form gospodarki leśnej	Klub Przyrodników Wojewoda Nadleśnictwo RDLP	wg potrzeb	nie wydzielane	środki jednostek	Osiągnięty consensus co do gospodarki leśnej chronionych siedliskach przyrodniczych
	Wdrożenie uzyskanego konsensusu	Nadleśnictwo	?	prawdopodobnie bez kosztów, lecz możliwe wystąpienie utraconych korzyści	-	Wdrożone ustalenia

Załącznik 2. Analiza „wskazówek gospodarczych” planu urządzenia lasu nadleśnictwa Szczecinek w stosunku do płatów najważniejszych leśnych chronionych siedlisk przyrodniczych.

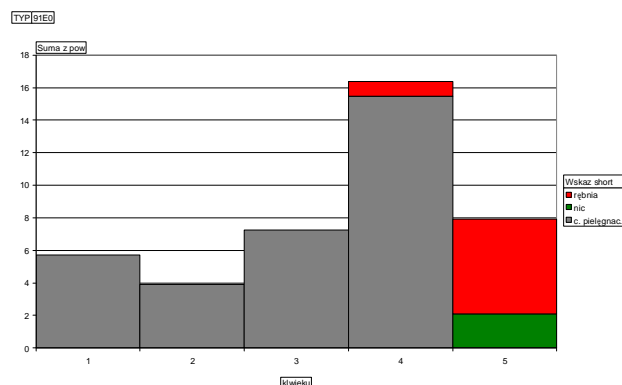
Plany działań gospodarczo-leśnych na najbliższe 10 lat w stosunku do kwaśnych (9110) i żyznych (9130) buczyn w obszarze (zliczonych łącznie). Na osi rzędnych klasy wieku, na osi odciętych powierzchnia drzewostanów w ha:

Plany działań gospodarczo-leśnych na najbliższe 10 lat w stosunku do borów i lasów bagiennych (91D0). Na osi rzędnych klasy wieku, na osi odciętych powierzchnia w ha:

Plany działań gospodarczo-leśnych na najbliższe 10 lat w stosunku do łęgów olszowych (91E0) w obszarze. Na osi rzędnych klasy wieku, na osi odciętych powierzchnia w ha:

Załącznik 4. Postulaty najpilniejszego podjęcia działań ochronnych oraz najpilniejszych modyfikacji planów użytkowania drzewostanów, sformułowane w ramach „inwentaryzacji przyrodniczej 2007” w nadleśnictwie Szczecinek

(...)

b) pilne modyfikacje planów użytkowania drzewostanów (dotyczy łącznie 129,12 ha):

adres leśny	typ siedliska przyrodniczego	pow. siedl	stan	postulat
11-18-2-04-53 -l -00	91D0-2	2,10	B	nie wycinać
11-18-2-04-58 -i -00	91D0-2	6,11	B	nie wycinać
11-18-2-04-59 -f -00	91E0	0,56	B	oszczędzać źródłiska z otoczeniem
11-18-2-06-90 -c -00	9110-1	1,84	B	niewykonywać Rb
11-18-2-06-92 -h -00	91E0	1,09	B	nie użytkować rębnią zupełną
11-18-2-06-92 -k -00	9130	1,50	A	zrezygnować z TP
11-18-2-06-100 -h -00	9110	3,11	B	nie wykonywać Rb
11-18-2-06-100 -k -00	9110	2,37	B	nie wykonywać Rb
11-18-2-06-103 -d -00	9110-1	2,38	B	nie wykonywać Rb
11-18-2-06-104 -t -00	91D0-2	7,18	B	nie wycinać
11-18-2-06-104 -w -00	9110	1,29	A	nie wykonywać Rb
11-18-2-06-105 -h -00	91D0-2	1,87	B	nie wycinać
11-18-2-06-105 -j -00	91D0-2	1,14	B	nie wycinać
11-18-2-06-105 -k -00	91D0-2	1,17	B	nie wycinać
11-18-2-06-106 -g -00	91D0-2	7,46	B	nie wycinać dalszych działek
11-18-2-06-106 -j -00	91D0-1	7,91	B	nie wykonywać RbI
11-18-2-06-106 -p -00	91D0-1	2,89	B	nie wykonywać RbI
11-18-2-06-116 -d -00	91D0-1	1,76	B	nie wykonywać RbI
11-18-2-06-116 -i -00	91D0-1	1,22	B	nie wykonywać RbI
11-18-2-06-116 -n -00	9190-2	1,30	B	zastąpić Rb przez TP usuwającąSo
11-18-2-06-117 -j -00	91D0-1	0,83	B	nie wykonywać RbI
11-18-2-06-117 -t -00	91D0-1	0,72	B	nie wykonywać RbI

11-18-2-06-117 -x -00	91D0-1	1,68	B	nie wykonywać RbI
11-18-2-06-119 -i -00	9130	1,25	B	nie wykonywać Rb
11-18-2-06-120 -h -00	91D0-1	0,45	B	nie wykonywać RbI
11-18-2-06-122 -g -00	91D0-1	3,79	B	nie wykonywać RbI
11-18-2-06-123 -t -00	9130	0,93	B	nie wykonywać Rb
11-18-2-06-123 -x -00	9130	3,17	A	nie wykonywać Rb.
11-18-2-09-305 -b -00	9190-2	1,55	B	nie wykonywać Rb
11-18-2-09-322 -d -00	9190-2	1,90	B	nie wykonywać Rb
11-18-2-09-327 -d -00	9130	3,32	B	nie wykonywać Rb
11-18-2-09-327 -h -00	91D0-2	0,90	B	nie wycinać
11-18-2-09-328 -b -00	9130	1,70	B	nie wykonywać Rb
11-18-2-09-328 -c -00	91D0-1	2,47	B	nie wykonywać RbI
11-18-2-09-328 -d -00	9130	0,83	B	nie wykonywać Rb
11-18-2-09-328 -h -00	9130	3,23	B	nie wykonywać Rb
11-18-2-09-329 -d -00	9130	3,84	B	zastąpić Rb przez TP usuwającąSo
11-18-2-09-329 -g -00	9130	0,59	B	nie wykonywać Rb
11-18-2-09-329 -l -00	9130	0,92	B	nie wykonywać Rb
11-18-2-09-330 -c -00	9130	1,05	B	zastąpić Rb przez TP usuwającąSo
11-18-2-09-330 -k -00	9130	2,74	B	nie wykonywać Rb
11-18-2-09-331 -g -00	9130	4,20	B	zastąpić Rb przez TP usuwającąSo
11-18-2-09-331 -k -00	9130	5,92	B	nie wykonywać Rb
11-18-2-09-331 -m -00	9130	1,92	B	nie wykonywać Rb
11-18-2-09-332 -j -00	9130	2,06	B	nie wykonywać Rb
11-18-2-09-333 -c -00	9190-2	4,09	B	zastąpić Rb przez TP usuwającą So
11-18-2-09-342 -f -00	9130	6,85	B	zastąpić Rb przez TP usuwającąSo
11-18-2-09-343 -a -00	9130	2,34	B	zastąpić Rb przez TP usuwającąSo
11-18-2-09-345 -d -00	9130	1,92	B	nie wykonywać Rb
11-18-2-09-350 -i -00	9130	1,06	B	nie wykonywać Rb
11-18-2-09-364 -i -00	9130	2,34	B	nie wykonywać Rb
11-18-2-09-364 -l -00	9130	1,00	B	nie wykonywać Rb
11-18-2-09-370 -b -00	9160	1,31	B	nie wykonywać Rb

PLH320014 Pojezierze Myśluborskie

Słabe strony:

- Prawo niedostosowane do wymogów ochrony obszaru (plany urządzania lasu)

Zagrożenia dla siedlisk przyrodniczych:

9130 Żyzne buczyny

- upraszczanie struktury wiekowej drzewostanów (inicjowanie odnowień naturalnych jednorazowo na dużych powierzchniach wydzielen - w naturze luki i płaty odnowień powstają z reguły po ubytku pojedynczych drzew).

- wprowadzanie gatunków drzew obcych geograficznie i ekologicznie do drzewostanów (jednolite odnowienie sztuczne dębów, świerków, modrzewi)

9170 Grąd środkowoeuropejski (raczej grąd subatlantycki 9160)

- upraszczanie struktury wiekowej i gatunkowej drzewostanów
- wprowadzanie gatunków drzew obcych geograficznie i ekologicznie do drzewostanów (problemem jest zwłaszcza świerk, modrzew, sosna)
- typologia siedlisk leśnych nie rozróżnia grądów od buczyn, co skutkuje unifikacją tych siedlisk
- marginalizacja graba w drzewostanach gospodarczych

91D0 Bory i lasy bagienne

- obniżanie poziomu wód gruntowych i odwodnienia,

Celer ochrony:

Właściwy stan ochrony borów i lasów bagiennej

- Siedlisko zajmuje co najmniej 3.9% powierzchni obszaru.
- Drzewostan budują wyłącznie gatunki rodzime.
- Siedlisko bez śladów antropogenicznego przesuszenia bądź olsowienia.
- W lesie zachowane są stare i martwe drzewa, nie dopuszcza się do juvenalizacji drzewostanów.

Cele szczegółowe:

7. Utrzymanie lub doprowadzenie składu drzewostanów do zgodnego z siedliskiem przyrodniczym (co nie jest tożsamy siedlisku leśnemu) tj. z dominacją sosen zwyczajnych i brzoź omszonych, ew. z domieszką olszy czarnej.
8. Wyłączenie powierzchni leśnych z użytkowania rębego.
9. Podniesienie lub stabilizacja poziomu wód gruntowych i stworzenie systemu retencjonowania wód w obrębie torfowisk.

Właściwy stan ochrony łągów dębowo-wiązowo-jesionowych

- Siedlisko zajmuje co najmniej 3.1% powierzchni obszaru.
- Drzewostan budują wyłącznie rodzime gatunki liściaste.
- Siedlisko bez śladów antropogenicznego przesuszenia bądź olsowienia.
- W lesie zachowane są stare i martwe drzewa, nie dopuszcza się do juvenalizacji drzewostanów.

Cele szczegółowe:

10. Utrzymanie lub doprowadzenie składu drzewostanów do zgodnego z siedliskiem przyrodniczym (co nie jest tożsamy siedlisku leśnemu).
11. Zastąpienie zrębów zupełnych rębiami złożonymi w lasach łągowych.
12. Zakaz usuwania wszystkich starszych drzew przy cięciach uprzątających, pozostawiać należy grupy zajmujące przynajmniej 5% wydzielenia

Właściwy stan ochrony żyznych buczyn

- Siedlisko zajmuje co najmniej 8,6% powierzchni ostoi.
- W drzewostanie panuje buk, co najwyżej pojedynczo towarzyszą mu inne gatunki występujące tu w granicach naturalnego zasięgu.
- W lasach zachowane są stare i martwe drzewa, nie dopuszcza się do juvenalizacji drzewostanów.
- Drzewostany odnawiane są naturalnie, w przypadku braku odpowiedniego odnowienia naturalnego przedłużać cykl hodowlany, w skrajnych przypadkach odnawiać sztucznie bukiem miejscowego pochodzenia.

Cele szczegółowe:

6. Utrzymanie lasów z bezwzględny panowaniem buka w drzewostanie (wprowadzanie buka w odpowiednich dla niego siedliskach, zakaz zmiany składu drzewostanów bukowych).
7. Prowadzenie zabiegów hodowlanych w sposób nie powodujący eliminacji drzewostanów w IV i starszej klasie wieku z żadnego kompleksu buczyn (w przypadku pojedynczych wydzieleń z

buczyną – zakaz usuwania wszystkich starszych drzew przy cięciach uprzątających, pozostawiać należy grupy zajmujące przynajmniej 5% wydzielienia).

8. Stosować odnowienie naturalne, a w przypadku jego braku przedłużać cykl hodowlany, w skrajnych przypadkach odnawiać sztucznie bukiem miejscowego pochodzenia.

Właściwy stan ochrony lasów grądowych

- Siedlisko zajmuje co najmniej 1,7% powierzchni ostoi.
- Drzewostan budują wyłącznie rodzime gatunki liściaste.
- W lasach zachowane są stare i martwe drzewa, nie dopuszcza się do juwenalizacji drzewostanów.
- Drzewostany odnawiane są naturalnie, w przypadku braku odpowiedniego odnowienia naturalnego przedłużać cykl hodowlany, w skrajnych przypadkach odnawiać sztucznie gatunkami miejscowego pochodzenia.

Cele szczegółowe:

7. Utrzymanie lasów z gatunkami zgodnymi z siedliskiem.
8. Prowadzenie zabiegów hodowlanych w sposób nie powodujący eliminacji drzewostanów w IV i starszej klasie wieku z żadnego kompleksu lasów grądowych (w przypadku pojedynczych wydzieleń grądowych – zakaz usuwania wszystkich starszych drzew przy cięciach uprzątających, pozostawiać należy grupy zajmujące przynajmniej 5% wydzielienia).
9. Stosować odnowienie naturalne, a w przypadku jego braku przedłużać cykl hodowlany, w skrajnych przypadkach odnawiać sztucznie gatunkami miejscowego pochodzenia.

Zadania

Wprowadzić zakaz wykonywania zrębów zupełnych w drzewostanach przyległych do zbiorników wodnych	Przy okazji zmiany planu urządzania	Nadleśnictwa
---	-------------------------------------	--------------

Ochrona siedlisk leśnych

Cel	Zadanie	Kiedy	Kto	Uwagi
Uwzględnienie w gospodarce leśnej i planach urządzania lasów potrzeb ochrony siedlisk	Wprowadzenie informacji zebranych podczas powszechnej inwentaryzacji siedlisk Natura 2000 do planów urządzania lasów, zarówno w zakresie występowania siedlisk chronionych jak i potrzeb ich ochrony	do 2012	Nadleśnictwa, RDLP	Odrębne dla poszczególnych siedlisk leśnych potrzeby ochrony ustalone są odrębnie w kolejnym rozdziale

Cel 8. Zachowanie w stanie właściwym lasów łągowych i lasów dębowo-wiązowo-jesionowych			
Uwzględnić przy projektowaniu działań ingerujących w stosunki wodne warunków wodnych konieczność zapewnienia możliwie stałego przepływu wód (bez jej stagnowania i niedoborów) w dolinach cieków	Zarząd Melioracji i Urzędzeń Wodnych, Zarządca	Brak kosztów bezpośrednich	2008-2012

W lasach gospodarczych unikanie rębni zupełnej, z preferencją rębni częściowej, zwłaszcza w wąskich pasach łęgów.	Nadleśnictwa	Trudny do określenia spadek opłacalności gospodarki leśnej	2008-2012
Cel 9. Zachowanie w stanie właściwym lasów grądowych			
Wprowadzenie do planów urządzania lasów preferencji rębni stopniowych (wobec rębni częściowej IIa) o wydłużonym okresie odnowienia	Nadleśnictwa	Trudny do określenia spadek opłacalności gospodarki leśnej	Zrealizować przy okazji zmian w planach urządzania lasów
Wydzielenie w obrębie siedliska lasu świeżego typu „grądowego” z doбором składu drzewostanu zgodnego z naturalnym	Nadleśnictwa	Trudny do określenia spadek opłacalności gospodarki leśnej	Zrealizować przy okazji zmian w planach urządzania lasów
Cel. 10. Zachowanie w stanie właściwym buczyn			
Wprowadzić do planów urządzania lasów i praktyki leśnej zakaz wprowadzania obcych siedliskowo i geograficznie gatunków, domieszki wprowadzane sztucznie nie powinny przekroczyć 10% udziału	Nadleśnictwa	trudny do określenia spadek opłacalności gospodarki leśnej	Zrealizować przy okazji zmian w planach urządzania lasów

**Zapisy dotyczące gospodarki leśnej i planów urządzenia lasu
w programach ochrony gatunków**

opracowanych w ramach projektu

**Transition Facility TFPL2004/016-829.03.03 pt. „Opracowanie
planów renaturyzacji siedlisk przyrodniczych i siedlisk gatunków
roślin i zwierząt na obszarach Natura 2000 oraz planów zarządzania
dla gatunków objętych Dyrektywą Ptasią i Siedliskową”**

WYCIĄG

Rosalia alpina (nadobnica alpejska)

Tabela 1. Rodzaje i formy oddziaływania zagrożeń dla populacji nadobnicy alpejskiej w Polsce oraz sposoby zapobiegania im

Rodzaj zagrożeń	Forma oddziaływania	Intensywność oddziaływania (w skali 1-5)	Sposoby zapobiegania	Uwagi
Zagrożenia antropogenne				
Gospodarka leśna				
Zasady prowadzenia lasu gospodarczego	Brak fazy degradacji starego drzewostanu, brak stojącego i leżącego posuszu uniemożliwia tworzenie nowych miejsc rozrodu nadobnicy alpejskiej	5	Wyznaczanie obszarów naturalnej reprodukcji drzewostanów w proporcji 6-10% drzewostanu	Oznacza to kilkuprocentowe obniżenie rentowności
Sprzeczności między operatem urzędzeniowym a Rozporządzeniem o ochronie gatunkowej zwierząt	Stanowiska nadobnicy alpejskiej na mocy Rozporządzenia Ministra Środowiska powinny zostać wyłączone z gospodarczego użytkowania lasu	4	Wszystkie zinwentaryzowane stanowiska gatunku powinny zostać naniesione na mapę urzędzeniową w nadleśnictwie i dla tych wydzieleń powinno się obligatoryjnie wprowadzić inne sposoby gospodarowania (zakaz rębni i trzebieży, zakaz wywożenia martwego posuszu bukowego)	
Pozostawienie drewna bukowego w lesie w okresie letnim	Leżący materiał przyciąga znaczne ilości samic, które składają jaja	4	Nie pozostawianie drewna bukowego	
Wywożenie zasiedlonego materiału	Złoża jaj ulegają zniszczeniu	4	Jeżeli materiał został zasiedlony drewno powinno pozostać w lesie aż do fazy rozpadu	Problemem jest rozpoznanie czy drewno zostało zasiedlone

Dużym zagrożeniem była, i wciąż pozostaje na wielu obszarach, intensywna gospodarka leśna w starych lasach bukowych, wskutek czego uszczuplana jest baza pokarmowa tej kózki. Wycinane są stare drzewostany lub stare drzewa oraz usuwane są z lasu drzewa martwe lub ich części. Baza rozwojowa dla tego gatunku jest zubażana ponieważ zgodnie z zasadami sztuki leśnej drzewa są wycinane w wieku największej ekonomicznej opłacalności, a ten jest znacznie niższy niż wymagania omawianego gatunku kózki. Usuwanie starych drzew ma miejsce nie tylko w lasach gospodarczych, ale również, i to dość intensywnie, w parkach krajobrazowych, np. w Ciśniańsko-Wetlińskim Parku Krajobrazowym, przez co i na obszarach chronionych uszczuplane są siedliska nadobnicy alpejskiej.

5.2.2. Zagrożenia antropogenne

Podstawowe zagrożenia antropogenne wiążą się z gospodarką leśną. Należą tu takie elementy jak:

- brak zapisu w planach urządzenia gospodarstwa leśnego i planach gospodarczych nadleśnictw wskazujących na konieczność zaprzestania działań gospodarczych w drzewostanach gdzie stwierdzono występowanie nadobnicy alpejskiej. Ta niezgodność między Ustawą o ochronie przyrody i Rozporządzeniem ministra o ochronie gatunkowej zwierząt z jednej strony, a planami urządzenia gospodarstwa leśnego z drugiej powoduje brak zainteresowania gospodarzy lasu działaniami prawnymi i organizacyjnymi na rzecz ochrony nadobnicy alpejskiej. Stopień zagrożenia wysoki;

- aktualny sposób gospodarowania w gospodarstwie leśnym powoduje brak starych drzewostanów i fazy senilnej drzewostanów w lasach gospodarczych, czyli brak siedlisk leśnych, gdzie tworzy się baza pokarmowa nadobnicy alpejskiej. Stopień zagrożenia wysoki;

- aktualny sposób zarządzania drewnem w gospodarstwie leśnym powoduje brak stojącego i leżącego posuszu w lasach gospodarczych, czyli silne ograniczenie bazy pokarmowej gatunku. Stopień zagrożenia wysoki;

- aktualny sposób zarządzania drewnem w gospodarstwie leśnym powoduje składowanie sągów i dłużyc bukowych w lesie w pobliżu stanowisk nadobnicy alpejskiej w okresie rozrodu imagines, co skutkuje skupianiem się większości (stosunek 9:1) owadów na sztucznych, nietrwałych miejscach rozrodu zamiast na drewnie, które będzie pozostawione w lesie. Stopień zagrożenia średni;

- aktualny sposób zarządzania drewnem na składach drewna w lesie, zasiedlonym, bądź podejrzanym o zasiedlenie przez larwy nadobnicy alpejskiej powoduje wywożenie zasiedlonego drewna z obszaru występowania nadobnicy alpejskiej, osłabianie lokalnych populacji i niszczenie osobników wywiezionych. Stopień zagrożenia średni.

Innym poważnym zagrożeniem, powodującym osłabianie lokalnych populacji i niszczenie jaj i larw, jest składowanie drewna bukowego w pobliżu mielerzy i retort do wypalania drewna na obszarach leśnych zasiedlonych przez nadobnicę alpejską. Stopień zagrożenia lokalnie wysoki.

Tab. 3 Cele podstawowe dotyczące zarządzania i ochrony nadobnicy alpejskiej w dłuższej (>25 lat) perspektywie czasowej

Charakterystyka	Cel do osiągnięcia	Uwagi
Wzrost zasięgu gatunku w Polsce	Przywrócenie zasięgu nadobnicy alpejskiej w Polsce z przełomu XIX i XX w	
Wzrost liczebności populacji w Polsce	Doprowadzenie do stanu 50-100 tys. imagines w latach licznych pojawów, co pozwala na utrzymanie trwałej, żywotnej populacji nadobnicy alpejskiej	
Poprawa stanu siedliska	Doprowadzenie do utrzymania senilnych drzewostanów bukowych w Polsce na łącznej powierzchni ok. 40 000 ha jako bazy dla utrzymania trwałej, żywotnej populacji nadobnicy alpejskiej	Dotyczy lasów gospodarczych, a nie powierzchni leśnych ściśle chronionych
Eliminacja zagrożeń antropogennych	Eliminacja wszystkich zagrożeń populacji nadobnicy alpejskiej związanych z gospodarką leśną, gdzie poziom zagrożenia populacji jest bardzo wysoki w skali kraju	

Rozpoznanie siedlisk dogodnych dla występowania nadobnicy alpejskiej w Polsce wskazuje, że drzewostany z dużym udziałem buka w lasach na obszarze Karpat, Sudetów, Wyżyn Środkowopolskich oraz Pomorza Zachodniego nie należą do rzadkości. Podstawowym problemem jest fakt, że są to lasy gospodarcze, gdzie nie dopuszcza się do utrzymania w drzewostanie drzew zamierających i martwych oraz tzw. leżaniny. Dlatego też możliwości zasiedlenia tych drzewostanów przez nadobnicę alpejską są znikome i gatunek nie jest w stanie rozprzestrzeniać się w warunkach normalnie prowadzonej gospodarki leśnej. Jedyny wyjątek stanowią parki narodowe (obszary ochrony ścisłej) i rezerваты przyrody (jedynie rezerваты ścisłe), gdzie drewno bukowe nie jest wywożone z lasu, a w naturalnych drzewostanach występują też osobniki stare i zamierające. Ogólna powierzchnia wszystkich obszarów

chronionych ściśle jest mniejsza od 0,5 % powierzchni kraju i dalece nie zabezpiecza możliwości naturalnej dyspersji nadobnicy alpejskiej. W lasach gospodarczych drzewostany, gdzie buk stanowi gatunek dominujący stanowią ok. 4,6 % powierzchni leśnej. W przeliczeniu na powierzchnię oznacza to, że drzewostany bukowe obejmują ok. 4,15 tys. km². Przyjmując, na podstawie danych z Lasów Państwowych (1997), że drzewostany stare powyżej 100 lat obejmują ok. 5% wszystkich drzewostanów bukowych otrzymujemy zaledwie ok. 20 000 ha drzewostanów, które zaczynają wchodzić w okres senilny. Tylko w takich drzewostanach możemy przewidywać trwałe introdukcje, zarówno sztuczne i naturalne, nadobnicy alpejskiej.

...

Zadanie 4: Przygotowanie zmian wynikających z zadania 1 (do punktu 6.1.) w operatach urzędziowych nadleśnictw oraz planach ochrony parków narodowych oraz wprowadzenie tych zmian do praktyki gospodarczej w nadleśnictwach i praktyki ochronnej w parkach narodowych.

Cel zadania: Wyniki inwentaryzacji starych drzewostanów bukowych mogących stanowić dogodne siedliska dla nadobnicy alpejskiej (zadanie 1 w punkcie 6.1) powinny być wprowadzone do planów urzędziowych gospodarstwa leśnego we wszystkich nadleśnictwach i parkach narodowych, gdzie takie drzewostany zostały wykazane.

Forma realizacji: W planach urzędziowych nadleśnictw w operatach ochrony przyrody siedliska te powinny być objęte specjalnym programem w postaci min. 8-12% drzewostanu pozostawionego poza jakimkolwiek pozyskiwaniem drewna. W parkach narodowych natomiast plany ochrony powinny dążyć do zachowania znacznych powierzchni tych drzewostanów aż do stanu naturalnego rozpadu, w postaci obszarów ochrony ścisłej.

Lokalizacja: Na obszarach naturalnych siedlisk lasów bukowych stare drzewostany powinny objąć powierzchnię łącznie ok. 40 000 ha w parkach narodowych i w Lasach Państwowych.

Zakres prac: Prace nad zmianą operatów¹⁰ urzędziowych i planów¹¹ ochrony powinny zostać wdrożone natychmiast po otrzymaniu przez odpowiednie jednostki organizacyjne – nadleśnictwa i parki narodowe opracowania przygotowanego w ramach zadania 1 w punkcie 6.1.

Odpowiedzialny za realizację zadania: Minister Główny Konserwator Przyrody w Ministerstwie Środowiska, Dyrektor Generalny Lasów Państwowych. Wszystkie parki narodowe i nadleśnictwa, na których terenie wykazano istnienie starych drzewostanów bukowych spełniających warunki do zasiedlenia przez nadobnicę alpejską.

Kalkulacja zadania: Zadanie powinno być wykonane w całości ze środków własnych parków narodowych i nadleśnictw oraz w ramach nadzoru merytorycznego przez jednostki odpowiedzialne wymienione wyżej.

Potencjalne środki finansowe na jego realizację: Jeżeli nastąpi konieczność weryfikacji planów ochrony parków narodowych, środki na ten cel należy wyznaczyć w NFOŚiGW.

Czasokres wykonania: W krótkim okresie czasu do 5 lat od wdrożenia planu ochrony nadobnicy alpejskiej w Polsce.

Cypripedium calceolus (obuwik pospolity)

Załącznik 6a – Zasady prowadzenia gospodarki leśnej w lasach z występowaniem obuwika

Obuwik pospolity jest objęty w Polsce ochroną ścisłą na mocy Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 9 lipca 2004 r. w sprawie gatunków dziko występujących roślin objętych ochroną (Dz. U. Nr 168 poz. 1764). Wobec tego gatunku nie stosuje się określonych w § 7 rozporządzenia odstępstw od zakazów (m.in. możliwości wykonywania czynności związanych z prowadzeniem racjonalnej gospodarki rolnej, leśnej lub rybackiej). Oznacza to, że zniszczenie obuwika – także przy pracach leśnych i rolnych – jest naruszeniem prawa. Zgodnie z rozporządzeniem obuwik pospolity wymaga ochrony czynnej.

Obuwik wymieniony jest także w załączniku nr 2 do Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 16 maja 2005 r. w sprawie typów siedlisk przyrodniczych oraz gatunków roślin i zwierząt, wymagających ochrony w formie wyznaczenia obszarów Natura 2000 (Dz. U. nr 94, poz. 795).

Obuwik pospolity występuje w warunkach średniego lub niewielkiego ocienienia, może także rosnąć w otwartych zbiorowiskach (murawy kserotermiczne) lub w lasach liściastych o średnim zwarcie drzewostanu. Preferuje gleby ubogie w azot, o odczynie zbliżonym do obojętnego. Najczęściej są to rędziny od płytkich do czarnoziemnych wytworzone z dolomitów, wapieni i margli, rzadziej czarnoziemy, gleby brunatne i aluwialne. Charakterystyczną cechą tych gleb jest duża zasobność w wapń. Gatunek związany z glebami średnio uwilgotnionymi lub zmiennowilgotnymi, ale tylko do pewnego stopnia znosi suszę letnią; szczególnie młode osobniki wymagają stałej, umiarkowanej wilgotności.

Kluczowe dla bytowania populacji obuwika w lasach są warunki świetlne. Najlepsze warunki występują w lukach drzewostanu wywołane zarówno przyczynami naturalnymi (wiatrołomy, pożary) jak i antropogenicznymi (nadmierna eksploatacja drzewostanu, linie oddziałowe, linie energetyczne). Dla długotrwałego istnienia populacji ważne jest też występowanie miejsc dla kiełkowania i wzrostu młodych osobników. W warunkach naturalnych jest to odsłonięta gleba na skutek działania zwierząt czy wykotów, w lasach gospodarczych – szlaki zrywkowe, prace przygotowawcze do nasadzeń itp.

Duże znaczenie dla populacji obuwika ma także występowanie zapylaczy – w zapyleniu biorą udział pszczoły-samotnice. Miejsca jakie wykorzystują do gniazdowania to odsłonięte fragmenty gleby, szczególnie te nasłonecznione.

Ze względu na specyficzne wymagania siedliskowe zaleca się następujące sposoby gospodarowania:

- pożądany skład gatunkowy drzewostanu: dąb szypułkowy lub bezszypułkowy, buk (w granicach naturalnego zasięgu), domieszka sosny;
- warunki świetlne – zwarcie drzewostanu do 60%;
- brak podszytu lub nie większy niż 10%;
- pozyskanie należy prowadzić w zimie zwracając uwagę na miejsca występowania obuwika.

Stanowiska obuwika pospolitego winny być zgłoszone Wojewódzkiemu Konserwatorowi Przyrody i uzgodniony zakres prac w miejscach występowania populacji. Stan populacji winien być corocznie kontrolowany.

Informacje o stanowiskach powinny zostać także przekazane do Zakładu Ochrony Przyrody UMCS, który prowadzi bazę danych o stanowiskach i populacjach obuwika w Polsce (Marek.Kucharczyk@umcs.lublin.pl).

***Pulsatilla patens* (sasanka otwarta)**

Gatunek ten nie jest obecnie przedmiotem intensywnych działań ochronnych. Aby zatem utrzymać dotychczasowy stan populacji i zasięg występowania sasanki otwartej w Polsce proponuje się

- (..)
- Ochronę wszystkich populacji sasanki otwartej leżących na terenach będących w zarządzie Lasów Państwowych poprzez odpowiednią modyfikację planów urządzenia lasów

Zagrożenia

Źródłem obecnych zagrożeń dla populacji sasanki otwartej są zarówno czynniki o charakterze naturalnym jak i antropogenicznym. Do najważniejszych czynników antropogenicznych można zaliczyć:

- **Nowoczesną gospodarkę leśną (gospodarcze wykorzystanie lasów)**

Dzięki nowoczesnej gospodarce leśnej (np. sprawnie działającej ochronie przeciwpożarowej) możliwe jest utrzymywanie gęstszych, bardziej zwartych drzewostanów oraz minimalizowane są skutki naturalnych zaburzeń w drzewostanach, które umożliwiały niektórym roślinom zdobywanie nowych siedlisk lub umacnianie się na już istniejących (tworzenie mikrosiedlisk sprzyjających kiełkowaniu nasion i przeżywaniu siewek). Zarzuca się także, jako nieopłacalne, tradycyjne

sposoby użytkowania lasów – np. wypas, który sprzyjał gatunkom o biologii podobnej do sasanki otwartej, mającej wg niektórych autorów cechy wspólne z apofitami (np. Uotila 1969). Niebezpieczne mogą być również praktyki stosowania przez służby leśne chemicznych środków zwalczania chwastów lub owadów. Pierwsze, zastosowane w pobliżu siedlisk *P. patens* mogą bezpośrednio niszczyć rośliny, natomiast drugie mogą negatywnie wpływać na populacje owadów zapylających (patrz: niedopylenie).

Jednocześnie niektóre formy gospodarczej aktywności człowieka mogą pozytywnie wpływać na stan populacji sasanki otwartej – mechaniczne prowadzenie zrywki drzew, odsłanianie gleby przy zrębach, przeorywanie pasów przeciwpożarowych itp. może prowadzić do tworzenia siedlisk o warunkach optymalnych dla kiełkowania nasion i rozwoju siewek tego gatunku.

- **Fizyczne niszczenie stanowisk i roślin**

Stanowiska sasanki otwartej zlokalizowane są na ogół w pobliżu dróg leśnych, których pobocza są często miejscem składowania drewna wycinkowego. W połączeniu z pracami polegającymi na utwardzaniu czy poszerzaniu dróg śródleśnych stanowi to ryzyko bezpośredniego niszczenia populacji tego gatunku.

**Zapisy dotyczące gospodarki leśnej i planów urządzenia lasu
w projektach planów ochrony obszarów Natura 2000**

opracowanych w latach 2004-2005 ramach

Projektu Bliźniaczego PHARE PL/IB/2001/EN/02

WYCIĄG

PLC200004 Puszcza Białowiecka

Zagrożenia

Opis zagrożenia	Ocena zagrożenia	Sposoby eliminacji lub ograniczania skutków zagrożenia
Ograniczenie powierzchni i rozdrobnienie starych drzewostanów	Zmniejszenie powierzchni siedlisk oraz utrata łączności przestrzennej siedlisk sóweczki, włośchatki, dzięcioła średniego, czarnego, trójpalczastego i białogrzbietego. Niszczenie siedlisk owadów związanych z martwymi drzewami: bogatka wspaniałego, zgmiotka cynobrowego, ponurka Schneidera, średzinki, rozmiarza kolneńskiego, konarka tajgowego, zagłębka bruzdkowanego, pachnicy dębowej.	Zachowanie powierzchni starodrzewi i ich łączności przestrzennej Zachowanie w stanie nienaruszonym starodrzewi szczególnie ważnych dla przedmiotów ochrony
Pozyskanie drewna w borach bagiennych, brzezinach bagiennych i świerczynach bagiennych	Niszczenie siedliska przyrodniczego, zwłaszcza na płytkich torfach	Wyłączenie borów bagiennych, brzezin bagiennych i świerczyn bagiennych z pozyskania drewna i zabiegów.
Niedostateczna ilość żywych drzew dziuplastych	Niedobór miejsc gniazdowania muchołówki białoszyjej	Pozostawienie w drzewostanie starych dębów, jesionów, grabów, lip, klonów i wiązów Pozostawianie części brzóz i osik do starości i naturalnej śmierci
Usuwanie próchnowisk i chemiczne zabezpieczanie wnętrza starych drzew przed owadami i grzybami.	Zniszczenie stanowisk gatunków pachnicy dębowej, pilniaczka fiołkowego	Pozostawianie próchnowisk
Usuwanie zamierających i martwych świerków i sosen oraz zamierających drzew liściastych	Redukcja liczebności sóweczki, włośchatki, dzięcioła czarnego, dzięcioła trójpalczastego (nawet wyginiecie), dzięcioła białogrzbietego. Ograniczenie możliwości gniazdowania muchołówki małej. Niedostatek siedlisk dla bogatka wspaniałego, zgmiotka cynobrowego, ponurka Schneidera, średzinki, rozmiarza kolweńskiego, konarka tajgowego, zagłębka bruzdkowanego, pachnicy dębowej. Utrata letnich kryjówek mopka.	Pozostawianie martwych i zamierających drzew w Białowieckim Parku Narodowym, rezerwach przyrody, oraz na siedliskach bagiennych i olsach Pozostawianie sosen starszych niż 150 lat. Pozostawianie świerków starszych niż 140 lat na siedliskach wilgotnych Pozostawianie drzew dziuplastych i maksymalnej ilości martwego drewna w lesie.

Zacienienie nasady pni starych dębów	Pogorszenie warunków mikroklimatycznych siedlisk pachnicy dębowej	Usuwanie podszytu i podrostu wokół wybranych starych dębów
Zalesianie naturalnie powstających luk	Utrata żerowisk mopka oraz siedlisk przeplatki maturna, szlaczkonía szafráncia i modraszka nieparka. Pogorszenie bazy żerowej sarny i zająca, stanowiących pokarm rysia.	Pozostawianie części naturalnie powstających luk
Zarastanie płatów świetlistej dąbrowy	Zanik siedliska przyrodniczego świetlistej dąbrowy	Usuwanie nalotu i podrostu drzew z wybranych płatów
Zacienianie stanowisk sasanki otwartej	Zanik stanowisk	Usuwanie podszytu i podrostu
Potencjalne niszczenie roślinności przy zrywce	Niszczenie roślin żywicielskich przeplatki maturalny	Ograniczenie pozyskania i zrywki drewna w starszych drzewostanach będących biotopami przeplatki do sezonu zimowego
Przypadkowe niszczenie stanowisk roślin przy pracach leśnych	Niebezpieczeństwo zniszczenia stanowisk, szczególnie sasanki otwartej i leńca bezpodkwiatkowego	Inwentaryzacja stanowisk i oszczędzanie przy pracach leśnych

§2. Warunkami zachowania lub przywrócenia właściwego stanu ochrony siedlisk przyrodniczych i gatunków, dla ochrony których wyznaczono obszar Natura 2000 są:

1) W zakresie ochrony przyrody:

- a) Pozostawienie ekosystemów leśnych w parku narodowym i rezerwach przyrody do naturalnej sukcesji, regeneracji i fluktuacji, z wyjątkiem ewentualnej przebudowy sztucznych, młodych (<40 lat) drzewostanów z dominacją (>70%) gatunków iglastych na niewłaściwych siedliskach;
- b) Pozostawienie wszystkich martwych i zamierających drzew w parku narodowym i rezerwach przyrody;
- c) Utrzymanie na ograniczonym poziomie penetracji ludzkiej terenu parku narodowego i rezerwatów przyrody;
- d) Stosowanie na obszarach chronionych wyłącznie metod badawczych o udowodnionej nieszkodliwości dla przedmiotów ochrony;
- e) Wykonanie zabiegów ochronnych o których mowa w §3.

(...)

3) W zakresie gospodarki leśnej:

- a) Zapewnienie zachowania nie pomniejszonej powierzchni drzewostanów starszych niż 100 lat i nie powiększanie ich izolacji przestrzennej;
- b) Wyłączenie z pozyskania drewna i zabiegów hodowlano-ochronnych:
  - wszystkich borów bagiennych, brzezin bagiennych i świerczyn bagiennych:: 1Am, 1An, 1Ba, 2Ag, 2Ah, 2Cg, 2Dj (część), 5Abx, 8Af, 8Ag, 10Ab, 22Ai, 22As (część), 22Cg (część), 37Ag (część), 37Bg, 37Cf, 38Ac, 38Ch (część), 40Ah, 41Bf, 41Bg, 41Bj (część), 58Ck (część), 58Cm (część), 59Bh (część), 59Db (część), 60Dj, 60Dk, 61Dp (część), 62Ch, 65Ad, 65Bg (część), 68Ad, 68Ba (część), 68Bd (część), 74Aa (część), 76Bb, 77Ad, 79Ch (część), 81Cc, 83Df, 83Dg, 84Bc (część), 84Bd (część), 84Bf (część), 84Cf (część), 84Db (część), 84Dh, 92Ca (część), 92Cc, 92Cf (część), 92Cm (część), 93Di, 94Ab, 94Bf (część), 94Bk, 94Ck (część), 95Ai, 95Bh, 95Bi, 95Bj, 101Bb (część), 118Ag, 118Ah,

Sformatowane: Punktory i numeracja

118Bb (część), 118Bf (część), 118Bh, 118Bj (część), 119Aa (część), 119Af, 119Ag (część), 119Cb (część), 119Da (część), 129Ai (część), 155Aj (część), 15Bg (część), 178Cf, 181Dc, 187Dk, 209Ab, 213Bf (część), 213Bg (część), 213Bk, 213Bm, 218Ba (część), 218Db, 219Aa (część), 219Af, 219Ag, 336Bl, 385Ca, 385Eb, 385Ef, 388Bg (część), 410Ef (część), 411Ci (część), 411Cj, 411Ck (część), 414Di, 415Af, 415Ba, 415Bb, 415Cc (część), 426Ac, 426Ad, 426Ag, 435Eh (część), 437Bi (część), 439Bi, 440Aa, 444Cc (część), 444Dn, 454Bh, 459Aa, 459Ac (część), 459Af, 459Bd (część), 470Cg, 470Ci, 483Am (część), 483Cs, 483Dh (część), 48Cb (część), 501Da (część), 501Dd (część), 514Ch (część), 514Ci, 520Af, 520Di, 524Cc, 524Ci, 525Ah, 525Cc, 525Ch, 537Aa (część), 538Bi (część), 539Af (część), 539Bh (część), 542Dk, 543Bb (część), 543Bh, 543Bi, 543Bj, 543Bk, 544Ac, 544Aj, 544Ak, 549Af (część), 549Ai (część), 549Aj, 549Ak, 549Am, 549Bg (część), 549Ca, 549Cb, 549Dc, 549Df, 549Dg, 549Dh, 550Bd (część), 550Cf, 566Ak, 579Da, 579Dc (część), 579Df, 583Ad, 583Ag, 583Ah, 583Ba (część), 583Bc (część), 583Bd (część), 583Bk, 583Bl, 583Bm, 583Bn, 583Cd, 583Cf, 604Af, 604Bk (część), 604Dc (część), 604Dd (część), 605Ci, 608Cf (część), 608Ch, 608Dj, 608Dk, 627Cj (część), 627Ck, 629Ak (część), 629Cc (część), 634Ef, 634Gb (część), 638Ag (część), 638Dg (część), 660Ab, 660Ah (część), 660Cf (część), 660Ci, 660Cj (część), 662Aj, 666Db, 667Cg, 667Ch (część), 668Bb, 668Bc, 671Al, 692Ck (część), 692Dj (część), 692Dk, 692Do, 693Aa, 725Ac (część), 742Dd (część), 743Bk, 743Bl, 743Bm (część), 743Cg, 744At, 744Az, 747Bb, 747Bc, 748Af, 748Ag, 748Aj (część), 748Ak, 748Bc (część), 748Cb (część), 751Bi, 751Dh (część), 757Ad (część), 769Bf (część), 770Ac (część).

- szczególnie cennych przyrodniczo drzewostanów stanowiących typowe postaci dojrzałych ekosystemów łąk i łąk²: 13Ab, 16Aa, 16Dd, 16Dg, 17Ab, 17Ac, 17Ad, 17Bg, 18Ac, 18Ag, 18Cc, 18Dh, 25Ag, 25Bf, 25Dd, 26Bb, 27Db, 27Dd, 38Aa, 38Ab, 38Bd, 38Ca, 38Df, 38Dg, 38Dh, 39Ab, 39Cd, 39Cg, 39Db, 49Cb, 51Bb, 52Cc, 63Bi, 63Ca, 63Dd, 64Cg, 65Ad, 65Bi, 65Bk, 82Aa, 82Bc, 103Cb, 119Cg, 120Ag, 129Aj, 129Am, 129Cb, 148Ca, 150Bf, 150Cf, 150Dh, 151Ab, 151Ak, 151Bd, 179Cb, 181Bc, 181Db, 187Ba, 187Bb, 187Bc, 187Bd, 187Dd, 188Ab, 188Ac, 188Bd, 188Cb, 188Cg, 214Ad, 218Cb, 218Dd, 245An, 245Ca, 246Do, 274Ca, 274Dd, 276Ai, 277Ac, 279Df, 305Dd, 305Df, 332Bd, 336Ab, 337Ed, 359Da, 359Db, 364Bh, 364Cg, 365Br, 365Bs, 366Bg, 366Cb, 366Cc, 389Bk, 391Bd, 391Bf, 394Af, 394Cb, 397Ak, 402Db, 402Dh, 403Cd, 403Dh, 425Aa, 429Bf, 436Ch, 436Dg, 437Bg, 443Ca, 472Cb, 475Cb, 475Cc, 475Dg, 475Dh, 498Bh, 524Cc, 536Bn, 536Dc, 537Bb, 542Bf, 542Bi, 543Bi, 543Bk, 544Ak, 545Cf, 546Ah, 546Ca, 567Cg, 569Bb, 569Bf, 571Aa, 571Af, 595Aa, 599Dc, 599Dg, 605Aa, 605Cd, 631Cb, 631Cc, 631Da, 631Dc, 633Ab, 633Ac, 633Cb, 633Cc, 633Cd, 661Dc, 663Ab, 663Ag, 663Bg, 663Bh, 663Ca, 663Cb, 666Db, 671Al, 695Bc, 697Ab, 697Cd;
  - drzewostanów kluczowych dla zachowania populacji ptaków będących przedmiotami ochrony: 217Ca, 217Cc, 217Cd, 217Cf, 217Cg, 218Aa, 218Ab, 218Ad, 218Cc, 250Ad, 281C, 392C, 397A, 397B, 413Da, 415Af, 415Bb, 426Af, 426D, 443C, 443Dc, 451C, 494Cf, 520Dc, 521Cc, 523Ca, 523Da, 524Ac, 524Ad, 524Af, 524Ag, 524Ah, 545Aa, 545Ah, 549D, 550Cd, 550Cf, 583A, 583Cd, 583Cf, 605Ab, 605B, 605Da, 605Db, 639D, z wyjątkiem prowadzenia poza okresem wiosennym (kwiecień –czerwiec) pielęgnacji upraw i młodników na istniejących gniazdach;
- c) Przebudowa młodników iglastych na siedliskach łąk;
d) Nie wprowadzanie sosny i świerka na siedliska łąkowe;
e) Pozostawianie w ekosystemach leśnych żywych, zamierających i martwych drzew:

² "Lasy naturalne" wg A. W. Sokołowskiego nie włączone do rezerwatów przyrody, a wyłączone z cięć ustaleniemi planu urządzenia lasu na lata 2002-2011.

- dębów, jesionów, klonów, grabów, lip i wiązów starszych niż 100 lat na wszystkich siedliskach;
  - sosen starszych niż 150 lat na wszystkich siedliskach;
  - świerków starszych niż 140 lat na siedliskach wilgotnych i olsowych, z wyjątkiem ewentualnego usuwania, z drzewostanów z dominacją (>50% świerka) w lasach wielofunkcyjnych, części drzew zasiedlonych przez kornika drukarza;
  - wszystkich drzew dziuplastych;
- f) Pozostawianie leżących martwych drzew w korytach cieków i strefie spływu wód w łągach jesionowo-olszowych;
- g) Pozostawianie w lesie do naturalnego rozkładu ilości drewna zapewniającej w okresie 20 lat przyrost jego zasobów w lasach gospodarczych do przeciętnie 40m³/ha;
- h) Pozostawianie części naturalnie powstających luk do naturalnej sukcesji;
- i) Pozostawianie w przebudowywanych drzewostanach przejściowych nie mniej niż 10% powierzchni bez zabiegów;
- j) Ograniczenie do okresu zimowego pozyskania i zrywki drewna w starszych drzewostanach na siedliskach wilgotnych w ostojach przeplatki maturny: 64C, 65A, 65B, 82, 83, 104, 117C, 118, 147B, 148C, 179D, 500B, 500C, 500D, 501, 502, 576B, 576D, 579, 604A, 604B, 604D, 605, 606B, 606D, 607A, 607B, 608, 609A, 634-635, 638, 669C, 671A, 703;
- k) Wykonywanie grodzień, w miarę możliwości ekonomicznych, w sposób bezpieczny dla ptaków, z wykorzystaniem żerdzi

§3. Ustala się następujące zadania ochronne na okres obowiązywania planu:

Rodzaj zadania	Sposób wykonania	Zakres	Lokalizacja
Przebudowa młodników sosnowych i świerkowych na siedliskach grądów	Wycinanie gniazd, usuwanie So i Św. Sadzenie gatunków liściastych: Gb, Lp, Kl, Wz, Dbs, z zapewnieniem pełnego naturalnego zróżnicowania gatunkowego i bez preferowania Db.	W miarę możliwości ekonomicznych, powierzchnia do 244,80ha	Drzewostany na siedliskach grądów, młodsze niż 40 lat z udziałem gat. iglastych powyżej 70%
Usunięcie podszytu i podrostu wokół pni starych dębów dla zapewnienia optymalnego siedliska dla pachnicy dębowej	Usunięcie 70% podszytu i podrostu od pd. i zach. na 10m od zasiedlonego dębu	W miarę potrzeb, w I etapie 4 stanowiska	Świnoroje 78A pole biwakowe; Park Pałacowy; Stara Białowieża; Rezerwat Hodowlany 420D
Usunięcie podrostu dla poprawy warunków wzrostu sasanki otwartej	Usunięcie 80-90% podrostu	Powierzchnia: 0,30ha	490Bb, 596Ab, 301Bi
Usuwanie nalotu i podrostu oraz ustawienie lizawek dla zwierzyny płowej w celu zachowania skupień gatunków ciepłolubnych stanowiących pozostałości świetlistych dąbrów	Usuwanie co 5 lat 90-100% nalotu i podrostu drzew innych niż dąb	Powierzchnia: 4ha	384Bh, 387Ca, 442Dh, 730Ac, 445Bj, 445Dd,

PLH28009 Ostoja Piska

Zagrożenia:

Opis zagrożenia	Ocena zagrożenia	Sposoby eliminacji lub ograniczania zagrożenia
Pinetyzacja, juwenalizacja i monotypizacja drzewostanów	Degeneracja fitocenoz i uproszczenie struktury drzewostanowej grądu subkontynentalnego i grądu zboczowego.	W starych, dobrze zachowanych drzewostanach zastosowanie ochrony biernej. W fitocenozach o zaburzonej strukturze drzewostanowej stopniowa ich przebudowa.
Usuwanie martwego drewna z lasu	Zmniejszanie bioróżnorodności (zanik ksylofagów i epiksylitów) siedlisk grądowych i zubażanie gleb w substancje próchniczne.	Zaniechanie usuwania martwego drewna z siedlisk grądowych.
Usuwanie starych drzew, w tym również dziuplastych	Ograniczanie miejsc bytowania nocka łydkowłosego i mopka (również wielu gatunków ptaków-dziuplaków)	Pozostawianie w całej Ostoje wszystkich starych (ponad 150 lat) drzew z martwymi włącznie.
Wprowadzanie i samorzutna ekspansja drzew i krzewów obcych geograficznie (dąb czerwony, czeremcha późna, modrzew)	Niekorzystna zmiana charakteru siedlisk grądowych i duża konkurencyjność dla gatunków rodzimych.	Zaniechanie wprowadzania i stopniowa eliminacja gatunków obcych.
Prowadzenie w lasach gospodarki zrębowej	Pogorszenie warunków bytowania rysia. Potencjalne zagrożenie dla stanowiska dzwonecznika wonnego, sasanki otwartej i obuwika pospolitego.	Zaniechanie gospodarki zrębowej na terenach siedlisk przyrodniczych wymienionych w załączniku Dyrektywy Siedliskowej. Zaniechanie wszelkich wyrębów na terenie występowania obuwika pospolitego, sasanki otwartej i dzwonecznika wonnego.
Zalesianie naturalnie powstających luk w drzewostanach	Utrata żerowisk mopka. Ingerencja w naturalne procesy zachodzące w ekosystemach leśnych.	Pozostawianie części naturalnie powstających luk.
Nadmierna eksploatacja łowiecka populacji sarny, jeleni, dzików i zajęcy.	Ograniczenie bazy pokarmowej wilka i rysia	Zwiększenie populacji zająca, sarny, jelenia i dzika w rejonach ostoi wilka i rysia.
Zarastanie płątów świetlistej dąbrowy	Zanikanie siedliska przyrodniczego świetlistej dąbrowy	Usuwanie nalotu i podrostów drzew w świetlistej dąbrowie
Zacienianie stanowisk sasanki otwartej, dzwonecznika wonnego i obuwika pospolitego	Zwiększenie ryzyka zaniku stanowisk	Usuwanie podszytu i podrostów drzew i krzewów liściastych obrębie stanowisk sasanki otwartej, dzwonecznika wonnego i obuwika pospolitego

Rozdział 2.

Warunki zachowania lub przywrócenia właściwego stanu ochrony siedlisk i gatunków

§2.1. Warunkami zachowania lub przywrócenia właściwego stanu ochrony siedlisk przyrodniczych i gatunków, dla ochrony których wyznaczono obszar Natura 2000 są:

- 1) W zakresie ochrony przyrody:
  - a) Usunięcie dębu czerwonego, czeremchy amerykańskiej i modrzewia z wszystkich rezerwatów przyrody położonych na obszarze ostoi.
  - b) Zachowanie półnaturalnych łąk w rezerwach przyrody „Krutynia Dolna” i „Pierwos”
  - c) Pozostawienia wszystkich dobrze zachowanych ekosystemów leśnych w rezerwach przyrody do naturalnej sukcesji, regeneracji i fluktuacji. Dotyczy to w szczególności następujących oddziałów leśnych: rezerwat „Pierwos” – 169f; 192k; 195i, rezerwat „Krutynia” – 39j; 40i; 41a,d; 42d; 44d; 53f,g; 54c,d,h; 55a; 56k,l; rezerwat „Zakręt” – 101c; 116i; 117d, rezerwat „Królewska Sosna” – 164d; rezerwat „Krutynia Dolna” – 137c,d,g; 156b,c; 168f; 169c; 186g; 194c; 195b; 223d,f,h; 224g; 284o.
  - d) Przebudowa drzewostanów zniekształconych zbiorowisk leśnych w rezerwach, mająca na celu doprowadzenie do zgodności drzewostanów z siedliskiem a przez to przyspieszenie naturalnych procesów regeneracji ekosystemów leśnych.
  - e) Ograniczenie penetracji, w tym ruchu turystycznego, na terenie istniejących rezerwatów przyrody.
- 2) W zakresie gospodarki leśnej:
  - a) Zwiększenie o 50% powierzchni drzewostanów w wieku ponad 100 lat występujących na siedliskach wymienionych w załączniku Dyrektywy Siedliskowej.
  - b) W odniesieniu do najlepiej zachowanych płatów takich siedlisk jak: grąd subkontynentalny, grądy zboczowe, sosnowy bór bagienny, borealna świerczyna bagienna, niżowy łęg jesionowo-olszowy, łęg wiązowo-jesionowy - wyłączyć z ingerencji gospodarczej i wprowadzić na nich ochronę bierną. Dotyczy to następujących oddziałów leśnych: Nadleśnictwo Strzałowo, Obręb Strzałowo – 101d; 106a,b; 221g,i; 222a; 244c; 251d,f,i,k, Obręb Krutyni – 36c,d; 37c,g; 38c; 39h 40c; 51b,i; 57j; 64j; 72c; 81b; 84f,h; 85p, 112d; 123b,d; 124a; 144m; 145b,d, Obręb Babięta – 1a,b; 2a,b,f, Nadleśnictwo Maskulińskie, Obręb Mikołajki – 136d; 162a; 163a; 167c; 178a; 198a,j; 201d; 215b,c,d,h; 291b; 292a,c; 294b; 305a,b,c,f, Obręb Ruciane – 73b; 83a,b,c,h; 95c
  - c) W ramach prowadzonych nasadzeń, cięć pielęgnacyjnych i trzebieży, doprowadzić do zgodności składu gatunkowego drzewostanów z właściwym ekologicznie siedliskiem przyrodniczym.
  - d) Pozostawienie wszystkich żywych, zamierających i martwych drzew powyżej 150 lat (z wyjątkiem wyżywcowanych sosen) a w przypadku: dębu szypułkowego i bezszypułkowego, lipy drobnolistnej, jesionu, wiązów, klonu zwyczajnego i jawora starszych niż 100 lat oraz wszystkich osobników dzikiej jabłoni, gruszy, czereśni ptasiej, wierzby iwy, klonu polnego.
  - e) Pozostawienie leżących, martwych drzew w korytach rzek, strumieni oraz strefie brzegowej jezior.
  - f) Pozostawienie w zbiorowiskach leśnych z przewagą drzew liściastych do naturalnego rozkładu ilości drewna zapewniającej w okresie 20 lat przyrost jego zasobów w lasach gospodarczych do przeciętnie 30 m³/ha.
  - g) Pozostawianie naturalnie powstających luk do naturalnej sukcesji.
  - h) Ograniczenie pozyskania i zrywki drewna w drzewostanach powyżej 60 lat do okresu 15 października – 15 marzec.

Puszcza Piska PLB280012

§1. Opis i ocenę istniejących i potencjalnych zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych oraz określenie sposobów eliminacji lub ograniczania tych zagrożeń i ich skutków przedstawia tabela:

Opis zagrożenia	Ocena zagrożenia	Sposoby eliminacji lub ograniczania skutków zagrożenia
Ograniczenie powierzchni i rozdrobnienie starych drzewostanów.	Zmniejszenie powierzchni siedlisk oraz niespełnienie wymagań przestrzennych sóweczki, włośchatki, dzięcioła średniego, czarnego i białogrzbietego.	Zachowanie powierzchni starodrzewi i ich łączności przestrzennej. Zachowanie w stanie nienaruszonym starodrzewi szczególnie ważnych dla przedmiotów ochrony. Rezygnacja ze stosowania rębni zupełnych w drzewostanach lasu świeżego.
Pozyskanie drewna w borach bagiennych, brzezinach bagiennych i świerczynach na torfach.	Niszczenie siedliska, zwłaszcza na płytkich torfach, zanik łągowisk włośchatki, orlika krzykliwego, żurawia.	Wyłączenie części borów bagiennych, brzezin bagiennych i świerczyn na torfach z pozyskania drewna.
Niedostateczna liczba drzew – potencjalnych miejsc gniazdowania.	Niedobór miejsc gniazdowania dla bielika, rybołowa, kani czarnej i rudej, orlika krzykliwego, bociana czarnego, puchacza, trzmiełojada.	Preferowanie na wytypowanych obszarach prawdopodobnego gniazdowania tych gatunków rębni częściowych i gniazdowych oraz pozostawianie na nich okazałych dębów, sosen. Pozostawianie w strefach gniazdowych orlika krzykliwego oraz we wszystkich siedliskach wilgotnych udziału świerka (tak, aby występowały przynajmniej pojedyncze drzewa w klasach wiekowych IV-V), jednak po zaakceptowaniu ich stanu sanitarnego. Budowanie platform gniazdowych dla rybołowa w obecnie (i niedawno jeszcze) zajmowanych przez niego rewirach.
Niedostateczna liczba drzew dziuplastych (żywych i martwych)	Redukcja liczebności dzięcioła czarnego, białogrzbietego, włośchatki, sóweczki, muchołówki białoszyjej. Ograniczenie możliwości gniazdowania muchołówki małej.	Pozostawianie martwych i zamierających drzew na wytypowanych obszarach, np. w rezerwatach przyrody, w części siedlisk grądowych, na siedliskach bagiennych oraz w olsach. Pozostawianie martwych drzew dziuplastych. Pozostawienie w drzewostanie starych dębów oraz gatunków, w których łatwo tworzą się dziuple - jesionów, grabów, lip, klonów i wiązów (nawet niezbyt starych osobników). Rozwieszanie budek łągowych w potencjalnych biotopach muchołówki białoszyjej. Zachowanie udziału świerka w biotopach włośchatki z uwzględnieniem

		stanu sanitarnego lasu.
Niedostatek martwego drewna w lesie.	Zubożenie bazy pokarmowej dzięcioła czarnego, białogrzbiatego, dzięcioła średniego.	Pozostawienie martwego drewna w lesie w ilości dopuszczalnej z punktu widzenia ochrony drzewostanów przed szkodnikami wtórnymi.
Upraszczenie struktury mozaikowej fitocenozy w ostojach cietrzewi.	Degradacja siedlisk cietrzewia.	W perspektywie wieloletniej, utrzymanie młodych stadiów rozwojowych różnorodnych zadrzewień naturalnych oraz upraw i młodników o zróżnicowanej strukturze przestrzennej. Na tokowiskach cietrzewi utrzymanie przestrzeni otwartych na 50-70% powierzchni.
Niska liczebność populacji cietrzewi.	Wystąpienie negatywnych skutków krzyżowania w bliskim pokrewieństwie, w wyniku zmniejszania się zmienności genetycznej populacji.	Translokacja osobników pomiędzy populacjami w obrębie OSO i z innych ostoi gatunku, wsiedlanie z hodowli wolierowych.
Eksploatacja łowiecka jarzątka.	Obniżenie liczebności populacji jarzątka.	Ograniczenie eksploatacji łowieckiej, w razie potrzeby objęcie całoroczną ochroną.
Grodzenie siatką drucianą upraw leśnych.	Rozbijanie się kuraków leśnych w czasie lotów.	Ograniczenie grodzenia upraw leśnych siatką drucianą w obrębie ostoi jarzątka i cietrzewi oraz sukcesywna wymiana grodzień z siatki na drewniane.

Rozdział 2.

Warunki zachowania lub przywrócenia właściwego stanu ochrony siedlisk i gatunków

§2. Warunkami zachowania lub przywrócenia właściwego stanu ochrony siedlisk przyrodniczych i gatunków, dla ochrony których wyznaczono obszar Natura 2000 są:

1. W zakresie ochrony przyrody:

- Powoływanie stref ochronnych ptaków objętych ochroną strefową i ostoi cietrzewia.
- Ustalenie terminów ograniczających penetrację turystyczną, gospodarkę leśną i łowiecką w wybranych ostojach ptasich, w zależności od biologii gatunków.
- Zakaz pozyskiwania trzciny na terenach rezerwatów w strefie litoralu.
- Aktualizacja planów ochrony rezerwatów: Jezioro Warnoły, Jezioro Pogubie Wielkie, Krutynia Dolna.
- Utrzymanie lub objęcie wszystkich wysp na jeziorach ostoi formą ochroną prawną (użytek ekologiczny).
- Stworzenie i wdrożenie skutecznego programu ograniczania negatywnego oddziaływania populacji kormorana na ichtifaunę i trofę jezior wchodzących w skład obszaru Natura 2000.
- Organizacja hodowli wolierowej cietrzewi na potrzeby wsiedleń, reintrodukcja do warunków naturalnych z możliwością translokacji osobników pomiędzy populacjami w obrębie OSO i z innych ostoi gatunku.

3. W zakresie gospodarki leśnej:

- Inwentaryzacja gniazd gatunków podlegających ochronie strefowej (bielik, kania ruda, kania czarna, orlik krzykliwy, rybołów, puchacz, bocian czarny) oraz wnioskowanie o utworzenie stref ochronnych.
- Wnioskowanie o powołanie stref ochronnych cietrzewi na terenach administrowanych przez

- PGL-LP, ewentualnie weryfikacja już istniejących.
- c) Budowa platform na drzewach gniazdowych dla rybołowa.
  - d) Budowa i rozmieszczanie budek lęgowych w wytypowanych obszarach siedlisk dla muchołówki białoszyjej i włośchatki.
  - e) Wykaszanie wskazanych łąk śródleśnych na terenach administrowanych przez PGL-LP, po 15.07.
  - f) Dzierżawa łąk i pastwisk pod wypas lub koszenie na wytypowanych polanach śródleśnych.
  - g) Spowolnienie spływu wód w zlewniach leśnych poprzez budowę lokalnych spiętrzeń.
  - h) Wyłączenie borów bagiennych i brzezin bagiennych z użytkowania gospodarczego.
  - i) Wyłączenie z użytkowania gospodarczego świerczyn na torfach, za wyjątkiem koniecznych zabiegów sanitarnych wynikających z gradacji szkodników.
  - j) Pozostawianie w drzewostanie dziuplastych drzew oraz wyłączenie pojedynczych okazów z pozyskiwania jako potencjalnych miejsc powstawania dziupli.
  - k) Nie stosowanie rębni zupełnych w drzewostanach lasu świeżego.
  - l) Wyznaczanie nowych oraz weryfikacja istniejących szlaków turystycznych (pieszych, rowerowych), ścieżek dydaktycznych oraz miejsc biwakowania (na terenach PGL-LP) z uwzględnieniem rozmieszczenia wyznaczonych siedlisk gatunków objętych Dyrektywą Ptasią i zaleceń ochronnych dla odpowiednich gatunków.
  - m) Zachowanie podszytu i podrostu świerka, jarzębiny i gatunków jagododajnych w wyznaczonych ostojach jarząbka.
  - n) Ograniczenie grodzenia upraw leśnych siatką drucianą w obrębie ostoi jarząbka i cietrzewia.
  - o) Pozostawianie starodrzewi w obrębie lasu świeżego poprzez zastosowanie rębni częściowej lub pozostawienie na zrębach 5-10% drzew w formach grup i kęp, w pozostałych typach lasu zachowanie starodrzewi zgodnie z planami urządzania lasów i programami ochrony przyrody nadleśnictw i Leśnego Kompleksu Promocyjnego „Lasy Mazurskie” oraz planami ochrony rezerwatów i Mazurskiego Parku Krajobrazowego.

„Ostoja nad Baryczą” (PLH020003)

§1. 1. Zidentyfikowano zestawione w punkcie 2 aktualne i potencjalne zagrożenia dla gatunków i siedlisk przyrodniczych, dla ochrony których wyznaczono obszar Natura 2000.

2. Ustala się następujące sposoby eliminacji lub ograniczania zagrożeń, o których mowa w punkcie 1 i ich skutków:

OPIS ZAGROŻENIA	OCENA ZAGROŻENIA	SPOSOBY ELIMINACJI LUB OGRANICZANIA ZAGROŻENIA
Zarastanie polan śródleśnych	Zanik półnaturalnych siedlisk przyrodniczych: łąki rajgrasowe (6150-1), niżowe, nadrzeczne zbiorowiska okrajkowe (6430-3). Pogorszenie siedlisk mopka i nocka dużego.	Wykaszenie łąk śródleśnych z usuwaniem pokosu, wprowadzenie zasad gospodarowania jak dla pakietu rolno-środowiskowego przeznaczonego dla utrzymania łąk.
Zwiększanie pozyskania drzew w najstarszej grupie wiekowej w lasach, a szczególnie drzew dziuplastych, pozostawianie zbyt małej ilości martwych i zamierających drzew, zwłaszcza liściastych	Utrata schronień letnich dla nietoperzy. Utrata i fragmentacja siedlisk kozioroga dębosza, jelonka rogacza i pachnicy dębowej. Zubożenie przyrodnicze siedlisk leśnych.	Pozostawianie w drzewostanach liściastych kęp drzew z drzewami dziuplastymi, oraz części drzew zamierających i martwych – łącznie nie mniej niż 10 szt. na ha.
Juwenalizacja lasów w wyniku użytkowania rębного	Zubożenie strukturalne i funkcjonalne siedlisk przyrodniczych buczyny kwaśnej, buczyny żyźnej, grądu, łągu wiązowo-jesionowego i łągu olszowo-jesionowego. Zmniejszenie bazy pokarmowej dla mopka i nocka dużego.	Zachowywanie starych drzewostanów w rezerwatach; Pozostawianie w cięciach rębnych części drzew w zwartych kępach o pow. min. 10 a; Planowanie urządzenia lasu z założeniem zapewnienia stałej obecności 10% starych drzewostanów liściastych, o rozmieszczeniu rozproszonym.
Ekspansja i konkurencja obcych gatunków drzew w leśnych siedliskach przyrodniczych	Zniekształcenie składu gatunkowego, struktury i zakłócenie prawidłowego funkcjonowanie ekosystemów.	Stopniowe usuwanie gatunków obcych geograficznie i siedliskowo: dębu czerwonego, robini akacyjowej, klonu jesionolistnego oraz ograniczenie liczebności daglezi i modrzewia na siedliskach lasowych.
Obecność sztucznych nasadzeń sosnowych na siedliskach lasowych	Zniekształcenie składu gatunkowego, struktury i zakłócenie prawidłowego funkcjonowanie ekosystemów.	Stopniowa przebudowa drzewostanów w kierunku zgodności z siedliskiem.

§2.1. Warunkami zachowania lub przywrócenia właściwego stanu ochrony siedlisk przyrodniczych i gatunków, dla ochrony których wyznaczono obszar Natura 2000 są:

(...)

3. W zakresie gospodarki leśnej³

- a) Zapewnienie udziału co najmniej 10% drzewostanów w wieku rębnym i starszych w płatach buczyn, grądów i łągów, rozmieszczonych w sposób umożliwiający ekologiczne powiązania

³ Zalecenia dotyczą wyłącznie chronionych siedlisk leśnych ujętych w załączniku I Dyrektywy Siedliskowej.

między nimi;

- b) Utrzymanie siedliska acydofilnych lasów bukowych na powierzchni >800 ha;
- c) Utrzymanie żyznych lasów bukowych na powierzchni >60 ha;
- d) Zachowanie >900 ha wielogatunkowych lasów grądowych na siedliskach istniejących obecnie;
- e) Powiększenie stanu powierzchniowego siedliska grądu środkowoeuropejskiego o 50 ha na terenie Nadleśnictwa Żmigród i o 50 ha na terenie Nadleśnictwa Antonin poprzez dostosowanie składu gatunkowego drzewostanów do siedliska;
- f) Utrzymanie łągów jesionowo-olszowych na powierzchni >800 ha;
- g) Zachowanie siedliska łągów wiązowo-jesionowych na powierzchni >500 ha;
- h) Zapewnienie utrzymania i przyrostu zasobów martwego drewna gatunków liściastych przez pozostawianie w drzewostanach (szczególnie bukowych i dębowych) co najmniej 10 sztuk na 1 ha martwych i obumierających drzew, za wyjątkiem drzew będących ogniskiem gradacji szkodników grzybowych lub owadzych;
- i) Utrzymanie lub przywrócenie naturalnego składu gatunkowego drzewostanów, bez udziału gatunków obcych biogeograficznie lub siedliskowo, w siedliskach leśnych Natura 2000;
- j) Utrzymanie lub przywrócenie rodzimej struktury gatunkowej runa i podrostu na siedliskach grądów, buczyn i łągów rozpoznanych jako siedliska Natura 2000;
- k) Utrzymanie zespołów fauny związanych z siedliskami lasów liściastych rozpoznanymi jako siedliska Natura 2000;
- l) Utrzymanie w stanie bezleśnym i w korzystnych warunkach wilgotnościowych obecnej powierzchni młak, ekstensywnie użytkowanych łąk śródleśnych, poletek łowieckich i wilgotnych łąk śródleśnych;
- m) Utrzymanie torfowisk w nadleśnictwie Antonin o powierzchni ok. 20 ha, jako powierzchni nie podlegających zagospodarowaniu, nawet w przypadku zainicjowania zmian sukcesyjnych w kierunku zbiorowisk leśnych, niezależnie od aktualnego stanu uwilgotnienia i tendencji klimatycznych;
- n) Ograniczenie stosowania środków ochrony roślin szkodliwych dla chronionych gatunków i siedlisk.

OSO „Dolina Baryczy” (PLB020001)

Rozdział 1.

Istniejące i potencjalne zagrożenia wewnętrzne i zewnętrzne oraz sposoby eliminacji lub ograniczania tych zagrożeń i ich skutków

§1. 1. Zidentyfikowano zestawione w punkcie 2 aktualne i potencjalne zagrożenia dla gatunków, dla ochrony których wyznaczono obszar Natura 2000.

2. Ustala się następujące sposoby eliminacji lub ograniczania zagrożeń, o których mowa w punkcie 1, i ich skutków:

OPIS ZAGROŻENIA	OCENA ZAGROŻENIA	SPOSOBY ELIMINACJI LUB OGRANICZANIA ZAGROŻENIA
Prowadzenie prac leśnych, a szczególnie wycinki drzew, wywozu drzew w okresie lęgowym ptaków	Porzucanie gniazd przez bielika, kanię rdzawą, kanię czarną, bociana czarnego, trzmielojada na skutek prac przeprowadzanych w pobliżu ich gniazd (nawet w przypadku przestrzegania stref ochronnych). Niszczenie gniazd dzięciołów, muchołówki małej, lelka, lerki.	Prowadzenie pozyskania drewna w drzewostanach rębnych na siedliskach grądów, buczyn i łęgów rozpoznanych jako siedliska Natura 2000, jedynie w okresie między 1 lipca a 30 lutego.
Zwiększanie pozyskania drzew w najstarszej grupie wiekowej w lasach, a szczególnie drzew dziuplastych, pozostawianie zbyt małej ilości martwych i zamierających drzew	Utrata miejsc lęgowych dla ptaków takich, jak bielik, kania czarna, kania rdzawa, trzmielojad, bocian czarny, muchołówka mała, dzięcioł zielonosiwy, dzięcioł średni, dzięcioł czarny.	Pozostawianie w drzewostanach liściastych kęp drzew z drzewami dziuplastymi, oraz części drzew zamierających i martwych – łącznie nie mniej niż 10 szt. na ha.
Zaprzestanie zrębów zupełnych w borach sosnowych suchych i świeżych	Utrata większości siedlisk lelka, lerki oraz części siedlisk gąsioroka	Dalsze użytkowanie rębniami zupełnymi zgodnie z Planami Urządzania Lasu odpowiednich Nadleśnictw

Rozdział 2.

Warunki zachowania lub przywrócenia właściwego stanu ochrony gatunków

§2.1. Warunkami zachowania lub przywrócenia właściwego stanu ochrony gatunków, dla ochrony których wyznaczono obszar Natura 2000 są:

(...)

3. W zakresie gospodarki leśnej⁴

- a) Prowadzenie pozyskania drewna w drzewostanach rębnych na siedliskach grądów, buczyn i łęgów rozpoznanych jako siedliska Natura 2000, poza okresem lęgowym ptaków, tj. między 1 lipca a 1 marca;
- b) Zapewnienie udziału przynajmniej 10% drzewostanów w wieku rębnym i starszych w płatach buczyn, grądów i łęgów, rozmieszczonych w sposób umożliwiający ekologiczne powiązania

⁴ Zalecenia dotyczą wyłącznie chronionych siedlisk leśnych ujętych w załączniku I Dyrektywy Siedliskowej.

- między nimi;
- c) Zapewnienie utrzymania i przyrostu zasobów martwego drewna gatunków liściastych przez pozostawianie w poszczególnych drzewostanach co najmniej 10 sztuk na 1 ha martwych i obumierających drzew, za wyjątkiem drzew będących ogniskiem gradacji szkodników grzybowych lub owadzych;
  - d) Utrzymanie lub przywrócenie rodzimej struktury gatunkowej runa, podrostu i drzewostanu na siedliskach łąk, buczyn i łąk rozpoznanych jako siedliska Natura 2000, w celu poprawy siedlisk dla muchołówek i dzięciołów;
  - e) Utrzymanie w stanie bezleśnym i w korzystnych warunkach wilgotnościowych obecnej powierzchni młak, ekstensywnie użytkowanych łąk śródleśnych, poletek łowieckich i wilgotnych łąk śródleśnych;
  - f) Ochrona lerki i lelka na siedliskach monokultur sosnowych;
  - g) Ograniczenie stosowania szkodliwych dla chronionych gatunków środków ochrony roślin na siedliskach przyrodniczych i siedliskach gatunków chronionych.

Ujście Warty PLH080010

§1. Opis i ocenę istniejących i potencjalnych zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych oraz określenie sposobów eliminacji lub ograniczania tych zagrożeń i ich skutków przedstawia tabela:

Opis zagrożenia	Ocena zagrożenia	Sposoby eliminacji lub ograniczania skutków zagrożenia
Juwenalizacja lasów w wyniku użytkowania rębego	Zubożenie strukturalne i funkcjonalne siedlisk przyrodniczych grądu i łągu olszowo-jesionowego	Zachowanie starych drzewostanów w rezerwach. Pozostawianie w cięciach rębnych w lasach gospodarczych części drzew w zwartych kępach. Planowanie urządzenia lasu z założeniem zapewnienia stałej obecności odpowiedniej ilości starych drzewostanów grądów i łągów olszowo-jesionowych.
Ekspansja i konkurencja obcych gatunków drzew w grądach i lasach łągowych	Zniekształcenie składu gatunkowego, struktury i zakłócenie prawidłowego funkcjonowania ekosystemu grądu	Całkowite usunięcie dębu czerwonego, robinii akacyjnej, klonu jesionolistnego oraz ograniczenie liczebności daglezi z siedlisk grądu i łągu olszowo-jesionowego.
Udział sztucznych nasadzeń sosnowych na siedlisku grądów	Zniekształcenie struktury i zakłócenie funkcjonowania ekosystemu grądu	Przebudowa drzewostanu w kierunku eliminacji sosny, a protegowania dębu szypułkowego i graba
Wycinanie łągów wierzbowych na międzywału.	Ograniczenie powierzchni łągów wierzbowych	Trwałe zabezpieczenie co najmniej 80% aktualnej powierzchni łągów, ze szczególnym uwzględnieniem starodrzewi, na międzywału. Wspieranie rozwoju łągów poprzez przyzwolecie na sukcesję w kierunku zbiorowisk łągowych na powierzchniach zalewowych na których nie prowadzi się lub nie planuje się przywrócenia gospodarki rolnej.
Niedostatek martwego drewna (stojącego i leżącego) gatunków liściastych	Eliminacja lub utrzymanie w niskiej liczebności populacji pachnicy dębowej i kozioroga dębosza	Pozostawianie wszystkich martwych i obumierających drzew liściastych w lasach parku narodowego i rezerwatów. Pozostawianie części martwych i obumierających dębów w lasach gospodarczych.
Zacienienie nasady pni starych dębów	Pogorszenie warunków mikroklimatycznych siedlisk pachnicy dębowej i kozioroga dębosza	Usuwanie podszytu i podrostu wokół wybranych starych dębów

§2.1. Warunkami zachowania lub przywrócenia właściwego stanu ochrony siedlisk przyrodniczych i gatunków, dla ochrony których wyznaczono obszar Natura 2000 są:

(...)

3) W zakresie gospodarki leśnej:

- a) Zapewnienie udziału starych drzewostanów w płatach grądów i łągów jesionowo-olszowych, przez planowanie urządzenia lasu z uwzględnieniem zasady stałej obecności nie mniej niż 20% drzewostanów w wieku powyżej 100 lat w płatach

siedliska przyrodniczego grądu oraz w wieku powyżej 90 lat w płatach siedliska łągu olszowo-jesionowego;

- b) Zapewnienie utrzymania i przyrostu zasobów martwego drewna dębowego, przez pozostawianie:
- w Parku Górnym w Dąbroszynie: wszystkich żywych, obumierających i martwych dębów o pierśnicy ponad 30 cm;
  - we wszystkich drzewostanach dębowych co najmniej 10 martwych i obumierających dębów o pierśnicy ponad 30 cm / ha;
  - w drzewostanach z domieszką dębu: wszystkich dębów martwych i obumierających o pierśnicy ponad 40 cm;
- c) Unaturalnienie drzewostanów grądowych i łągowych poprzez całkowite usunięcie dębu czerwonego, robinii akacjowej, klonu jesionolistnego oraz ograniczanie udziału daglezi w drzewostanach grądowych i łągowych;
- d) Przebudowa spinetyzowanych drzewostanów grądowych w kierunku eliminacji sosny, a protegowania dębu szypułkowego i graba;
- e) Nie zalesianie muraw kserotermicznych, łąk ekstensywnie użytkowanych, muraw ciepłolubnych oraz wydm śródłądowych.

Ujście Warty PLB080007

§1. Opis i ocenę istniejących i potencjalnych zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych oraz określenie sposobów eliminacji lub ograniczania tych zagrożeń i ich skutków przedstawia tabela:

Opis zagrożenia	Ocena zagrożenia	Sposoby eliminacji lub ograniczania skutków zagrożenia
Juwenalizacja lasów w wyniku użytkowania rębego	Zubożenie strukturalne i funkcjonalne siedlisk dzięcioła czarnego, dzięcioła średniego, ograniczenie miejsc lęgów bielika, bociana czarnego, kani rudej i innych gatunków	Zachowanie starych drzewostanów w rezerwach. Pozostawianie w cięciach rębnych części drzew w zwartych kępach. Planowanie urządzenia lasu z założeniem zapewnienia stałej obecności odpowiedniej ilości starych drzewostanów we wszystkich kompleksach leśnych.
Niedostatek martwego drewna (stojącego i leżącego) gatunków liściastych	Utrzymanie w niskiej liczebności lub ograniczenie liczebności populacji dzięcioła średniego i dzięcioła czarnego	Pozostawianie wszystkich martwych i obumierających drzew liściastych w lasach Parku Narodowego i rezerwatów. Pozostawianie części martwych i obumierających drzew w lasach gospodarczych.
Udział sztucznych nasadzeń sosnowych na siedlisku grądów i dąbrów	Ograniczenie liczebności populacji dzięcioła średniego	Przebudowa drzewostanów w kierunku eliminacji sosny, a protegowania dębu szypułkowego

§2.1. Warunkami zachowania lub przywrócenia właściwego stanu ochrony gatunków, dla ochrony których wyznaczono obszar Natura 2000 są:

3) W zakresie gospodarki leśnej:

- a) Zapewnienie udziału starych drzewostanów, przez planowanie urządzenia lasu z uwzględnieniem zasady stałej obecności nie mniej niż 20% drzewostanów w wieku powyżej 100 lat;
- b) Przebudowa spinetyzowanych drzewostanów grądowych w kierunku eliminacji sosny, a protegowania Dbs i Gb;

PLH120010 "Ostoja Popradzka."

Rozdział 1.

Istniejące i potencjalne zagrożenia wewnętrzne i zewnętrzne oraz sposoby eliminacji lub ograniczania tych zagrożeń i ich skutków

§1. 1. Zidentyfikowano zestawione w punkcie 2 aktualne i potencjalne zagrożenia dla gatunków i siedlisk przyrodniczych, dla ochrony których wyznaczono obszar Natura 2000.

2. Ustala się następujące sposoby eliminacji lub ograniczania zagrożeń, o których mowa w punkcie 1 i ich skutków:

Opis zagrożenia	Ocena zagrożenia	Sposoby eliminacji lub ograniczania zagrożenia
Wypływanie i zarośnięcie starorzeczy i naturalnych, eutroficznych zbiorników wodnych	Ubożenie składu florystycznego, zarastanie zbiorników wodnych przez roślinność szuwarową prowadzi do zaniku siedliska.	Zapewnienie dopływu wód wezbraniowych z głównego koryta
Brak dopływu wód wezbraniowych odnawiających starorzecza i naturalnych, eutroficzne zbiorniki wodne.	Przyspieszenie procesu sukcesji., prowadzącej do zaniku tych siedlisk przyrodniczych.	Usuwanie przeszkód uniemożliwiających napływanie wody z koryta
Potencjalne zagrożenie – zanieczyszczenie wód	Degradacja zbiorowisk roślinnych, zagrożenie dla fauny wykorzystującej zbiorniki wodne.	Negocjacje z użytkownikami gruntów w bezpośrednim sąsiedztwie zbiorników
Potencjalne zagrożenie – zasypywanie naturalnych zbiorników wodnych	Zanik siedlisk przyrodniczych i siedlisk płazów.	Negocjacje z użytkownikami gruntów (władającym terenem)
Zniszczenie mechaniczne młak górskich.	Modyfikacja przebiegu istniejących obecnie dróg oraz szlaków turystycznych, prace ziemne, przygotowanie gruntu pod zalesienia, itp., prowadzą do mechanicznego zniszczenia młak oraz ich odwodnienia	Wykonanie oceny oddziaływania na środowisko wszystkich przedsięwzięć zlokalizowanych w pobliżu najcenniejszych stanowisk młak górskich. Wprowadzenie w miejscowych planach przestrzennych zapisów chroniących podmokłe siedliska przyrodnicze.
Zagrożenie potencjalne - komercjalizacja pozyskania (nadmierne pozyskanie, pozyskiwanie wybiórcze sortymentów drzewnych, preferowanie sztucznego odnowienia). Dotyczy przede wszystkim lasów własności prywatnej.	Zubożenie strukturalne i funkcjonalne leśnych siedlisk przyrodniczych.	Prowadzenie gospodarki na podstawie planów gospodarczych uwzględniających: -zwiększenie wieku rębności dla buka i jodły, -preferowanie naturalnego odnowienia, - stosowanie rębni stopniowej udoskonalonej lub przerębowej. W przyszłości - programy leśnośrodowiskowe lub schematy kompensowania utrudnień w gospodarce leśnej w lasach prywatnych
Drzewostany: - przedplonowe,	Borowacenie i monotypizacja leśnych	Przebudowa drzewostanów.

- świerkowe, - sosnowe, - modrzewiowe na siedliskach buczyn, grądów, jaworzyn.	siedlisk przyrodniczych. Zniekształcenie składu gatunkowego, struktury i zakłócenie prawidłowego funkcjonowania ekosystemu, buczyn i grądów.	
Nadmierna ekspansja buka na siedliskach LG, LMG, Lwyż, LMwyż	Zmniejszenie udziału jodły w kwaśnych i żyznych buczynach oraz grabu i lipy w grądach.	Protegowanie w odnowieniach i składach docelowych drzewostanów jodły w strefie wysokości 500-750 m n.p.m oraz lipy i grabu w strefie 350-450 m n.p.m.
Eksploatacja gospodarcza świerczyn górnoreglowych.	Zaburzenie struktury i zwiększenia zagrożenia czynnikami abiotycznymi (wiatry, okiść, śnieg) i biotycznymi Zwalczanie chemiczne zasnuń wysokogórskiej <i>Cephalcia faleni</i> Intensywne zwalczanie kornika drukarza i wprowadzanie odnowienia sztucznego, które prowadzi do dalszej destabilizacji tych drzewostanów	Objęcie całego regła górnej ochroną rezerwatową
Nadmierne rozluźnienie zwarcia w drzewostanach. Osłabianie ścian lasu.	Mała stabilność piętra drzew, narażenie na wiatrołomy i wiatrowały. Potencjalne zagrożenie katastrofą, w konsekwencji prowadzącą do degradacji leśnych siedlisk przyrodniczych. Nadmierne rozluźnienie zwarcia stwarza także zagrożenia cespityzacją i neofityzacją zbiorowisk leśnych.	Podbudowa dolnego piętra poprzez wcześniejsze odnowienie, dolesienie drzewostanów o małym współczynniku zadrzewienia.
Budowa dróg leśnych. Regulacja i zabudowa potoków górskich.	Niszczące nadsieczne olszyn w czasie budowy dróg dolinowych. Zaburzenia stosunków wodnych np. osuszanie olszyn bagiennych. Zagrożenia dla lęgów i szlaków migracyjnych płazów	Ograniczenie nowych inwestycji drogowych w lasach do absolutnego minimum i konsultowanie ich z ekspertami – przyrodnikami i hydrologami
Wprowadzanie obcych gatunków, materiału rozmnożeniowego spoza regionu nasiennego.	Neofityzacja zbiorowisk roślinnych; przekształcenie lokalnych populacji drzew charakterystycznych dla leśnych siedlisk przyrodniczych.	- Stopniowe usuwanie obcych gatunków i przebudowa drzewostanów. - Wprowadzanie materiału miejscowego pochodzenia. w lasach prywatnych motywacja ekonomiczna – w przyszłości – program leśnośrodowiskowy.

Zbyt silne zwarcie drzewostanu i podrostu na siedliskach nadobnicy alpejskiej, krasopani hera, czerwończyka nieparka.	- Ograniczenie miejsc rozrodu nadobnicy alpejskiej - Niekorzystna zmiana siedliska krasopani hera oraz czerwończyka nieparka.	Rozluźnienie zwarcia przez przeprowadzenie cięć. Wprowadzanie sadzonek w uprawach w luźniejszej więźbie.
Małe zróżnicowanie wiekowe drzewostanów i podrostu na siedliskach nadobnicy alpejskiej i krasopani hera.	Niekorzystne warunki rozwoju nadobnicy alpejskiej i krasopani hera.	Zapewnienie zróżnicowania wiekowego poprzez właściwe prowadzenie cięć, stosowanie rębni złożonych (stopniowej udoskonalonej oraz przerębowej), wydłużenie okresu odnowienia, zwiększenie wieku rębności.
Zmniejszenie udziału buka w drzewostanach i podrostach na siedliskach nadobnicy alpejskiej i krasopani hera	Niekorzystne warunki rozwoju gatunków nadobnicy alpejskiej i krasopani hera.	Preferowanie buka w cięciach pielęgnacyjnych (czyszczeniach, trzebieżach). Uwzględnienie dużego udziału buka w odnowieniach i dolesieniach. Korekta składu w poprawkach i uzupełnieniach.
Usuwanie próchniejących drzew, drzew dziuplastych.	Niszczenie siedlisk: nietoperzy, pilnicznika fiołkowego, nadobnicy alpejskiej.	Pozostawianie: próchniejących i spróchniałych drzew oraz złomów i wykrotów.
Usuwanie i niszczenie wiciokrzewu czarnego.	Zniszczenie roślin żywicieli. Ograniczenie miejscowych populacji sichrawy karpackiej.	Wprowadzanie zakazu usuwania pędów wiciokrzewu czarnego.

Rozdział 2.

Warunki zachowania lub przywrócenia właściwego stanu ochrony siedlisk i gatunków

§2.1. Warunkami zachowania lub przywrócenia właściwego stanu ochrony siedlisk przyrodniczych i gatunków, dla ochrony, których wyznaczono obszar Natura 2000 są:

3) W zakresie gospodarki leśnej:

- a) Zachowanie stałej obecności nie mniej niż 20% drzewostanów >100 lat w płatach kwaśnych i żyznych buczyn.
- b) Stosowanie rębni stopniowej udoskonalonej (IVd) oraz przerębowej (V), ograniczenie do koniecznego minimum rębni częściowych.
- c) Wydłużenie wieku rębności dla buka i jodły do 140 lat.
- d) Pozostawianie do naturalnego rozkładu martwego drewna w ilości 10-20 m³/ha.
- e) Przebudowa drzewostanów przedplonowych litych świerczyn oraz drzewostanów olszy szarej znajdujących się na siedliskach buczyny i grądów w kierunku drzewostanu o składzie gatunkowym odpowiednim dla siedlisk.
- f) W drzewostanach jednogeneracyjnych aktywne wzbogacanie różnorodność wiekowej i gatunkowej.
- g) Protegowanie odnowienia naturalnego.
- h) Podczas prac hodowlanych – pielęgnacjach, czyszczeniach i trzebieżach pozostawianie spontanicznych odnowień gatunków lekkonasiennych – brzoź, topoli osiki i wierzby iwy w ilości do 5% ogólnej liczby drzew oraz krzewów
- i) Protegowanie w odnowieniach i składach docelowych drzewostanów jodły w strefie wysokości 500-750 m n.p.m oraz lip i graba w strefie 350-450 m n.p.m.

- j) Nie wprowadzanie gatunków obcych: daglezi, sosny wejmutki, dębu czerwonego oraz materiału odnowieniowego spoza regionu nasiennego.
- k) Wyłączyć z użytkowania siedliska olszynki bagiennej.
- l) Zaniechanie wycinania osiki, wierzby, brzozy na terenie siedlisk bobra.
- m) Na terenie siedlisk krasopani hera kierowanie się następującymi zaleceniami:
  - ścinę przeprowadzać w okresie zimowym,
  - we wszystkich zabiegach popierać buka,
  - część powierzchni zrębów pozostawić nieodnowioną przez okres 2 lat tak aby zarosły maliną, 10% powierzchni siedliska,
  - odnowienia wprowadzać w rozluźnieniu, więźba 1,2 X 1,2m.
- m) Na terenie siedlisk optymalnych nadobnicy alpejskiej kierowanie się zaleceniami:
  - pozostawiać grupy buków gorszej jakości, w wieku powyżej 80 lat na terenach trudniej dostępnych na powierzchni 20% siedliska,
  - pozostawiać pojedyncze zamierające i martwe buki w ilości co najmniej 15 sztuk na hektar.
  - nie pozyskiwać i nie pozostawiać na składach surowca drzewnego bukowego w okresie od maja do końca września,
  - pozostawiać w lesie pozyskane drewno stosowe, w którym stwierdzono występowanie larw nadobnicy alpejskiej, lub w pobliżu którego zaobserwowano dorosłe osobniki w ilości i miejscu zapewniającym rozwój do czasu pełnego rozkładu.
  - odnowienia wprowadzać w rozluźnieniu, więźba 1,2 X 1,2m.
- n) Ochrona wiciokrzewu czarnego na całym terenie.
- o) Zakazanie wyřębu na terenach łęgów starych drzew zasiedlonych przez pilniczника fiołkowego.
- p) Zakaz zalesiania nieleśnych siedlisk przyrodniczych

Trzebiatowsko - Kołobrzesci Pas Nadmorski PLH 320017

§1. Opis i ocena istniejących i potencjalnych zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych oraz określenie sposobów eliminacji lub ograniczania tych zagrożeń i ich skutków przedstawia tabela:

	Zagrożenie i jego opis	Skutki zagrożenia	Sposoby eliminacji lub ograniczania zagrożeń i ich skutków
3.	GOSPODARKA LEŚNA		
3.1.	zmiana sposobu użytkowania fragmentów lasów będących siedliskami przyrodniczymi w celu rozbudowy ośrodków wypoczynkowo - czasowych np. w Niechorzu, Pogorzelic, Mrzeżynie, Rogowie	utrata cennych siedlisk przyrodniczych, rzadkich i specyficznych, powstanie barier i wyłomów w ciągłości siedlisk	
3.2.	zabiegi melioracyjne w borach bagiennych, brzezinach bagiennych, olsach źródłiskowych	niszczenie siedliska	wprowadzenie w planach urządzenia lasu ograniczenia przeprowadzania w borach bagiennych, brzezinach bagiennych i olsach źródłiskowych oraz ich bezpośrednim sąsiedztwie zabiegów melioracyjnych jeśli nie wymagają tego względy ochrony siedliska
3.3.	prowadzenie użytkowania drzewostanu w łągach jesionowo-olszowych	w wyniku gospodarczych prac zrębowych zachodzi może niszczenie siedliska przyrodniczego	w planach urządzenia lasu (zwanych p.u.l.) wyłączenie gospodarczego użytkowania tego siedliska na obszarach chronionych (np. Ekopark Wschodni) i na ograniczonych powierzchniach wyznaczonych w p.u.l. w celu świadomego kształtowania i restytucji cennego siedliska łągu przystromykowego;
3.4.	niezgodność zapisów p.u.l. z optymalną strukturą i składem siedlisk lasów liściastych poza pasem ochronnym wybrzeża	przekształcenie siedliska przyrodniczego, zniekształcenie i degradacja składu fitocenozy	<ul style="list-style-type: none"> • korekta zapisów p.u.l.; • przebudowa fitocenozy zgodnie z optymalnym typem siedliska przyrodniczego, wykształcenie struktury i składu gatunkowego charakterystycznego dla siedlisk

3.5.	zniekształcenie biocenozy grądów	w wyniku działalności gospodarczej na niektórych powierzchniach w Lesie Kołobrzeskim nastąpiło preferowanie buka kosztem innych gatunków typowych grądów prowadzące do zastąpienia grądu buczynami	<ul style="list-style-type: none"> • zmodyfikować gospodarke leśną aby umożliwić odtwarzanie biocenoz grądów; • popieranie samoistnie pojawiających się rodzimych gatunków drzewiastych (grab, dąb, lipa, jesion, wiąz) lub ich sukcesywne dosadzanie zgodnie ze strukturą i składem gatunkowym charakterystycznym dla grądów
3.6.	wprowadzanie gatunków obcych dla siedliska przyrodniczego	zaburzenie i zniekształcenie składu gatunkowego siedlisk	<p>w p.u.l. sporządzanych dla siedlisk przyrodniczych wprowadzić zapisy:</p> <ul style="list-style-type: none"> • zakaz wprowadzania gatunków obcych dla siedlisk przyrodniczych, w szczególności w pracach stabilizujących i rekultywacyjnych w pasie technicznym oraz w drzewostanach rosnących na wydmach, • konieczność sukcesywnej przebudowy leśnych siedlisk przyrodniczych pod kątem eliminacji gatunków obcych, z jednoczesnym jednorazowym lub stopniowym usuwaniem gatunków obcych, co uzależnione jest od zakresu problemu
3.7.	wycinanie lasów na brzegu klifu	zmiany ich klimatu i charakteru, intensyfikacja erozji,	wyłączenie rębni zupełnej w obrębie lasów występujących na klifach
3.8.	pinetyzacja nadmorskich lasów będących siedliskami przyrodniczymi	zniekształcenie składu gleb i fitocenoz, ich degradacja	<ul style="list-style-type: none"> • w p.u.l. wprowadzenie ograniczenia odnawiania tych siedlisk sosną; • przebudowa i unaturalnienie składu drzewostanu

3.9.	juwenalizacja buczyn i grądów, usuwanie starych i martwych drzew stanowiących środowisko życia zwierząt	<ul style="list-style-type: none"> • zniekształcenie składu fitocenoz, zmiana charakteru siedlisk, • zanik siedlisk dla owadów i kręgowców (związanych ze starymi drzewami i martwym drewnem) ujętych w załącznikach Dyrektyw Siedliskowej i Ptasiej 	<ul style="list-style-type: none"> • odbudowa fitocenoz zgodnych z typem siedliskowym; • wyznaczenie na etapie sporządzania i zatwierdzania p.u.l. powierzchni drzewostanów tworzących siedliska przyrodnicze, gdzie obligatoryjne pozostawiano by drzewa do ich naturalnego rozpadu w ilości odpowiadającej 5 % powierzchni danego siedliska; • pozostawianie na obszarze użytku ekologicznego „Ekopark Wschodni” wszystkich starych dębów (przestojów), buków o średnicy powyżej 0,80 m i grabów powyżej 0,4 m do ich naturalnej śmierci i martwych drzew do całkowitego rozkładu
3.10.	zagrożenie trwałości elementów siedlisk i stanowisk roślin tworzących te siedliska przy pracach leśnych	niebezpieczeństwo zniszczenia siedlisk i stanowisk roślin	inwentaryzacja stanowisk roślin rzadkich i chronionych, charakterystycznych dla tych siedlisk, planowanie zakresu prac w sposób jak najmniej negatywnie oddziałujący na siedliska przyrodnicze i gatunki dla ochrony których powołano ostoję

§2. Warunkami zachowania lub przywrócenia właściwego stanu ochrony siedlisk przyrodniczych i gatunków, dla ochrony których wyznaczono obszar Natura 2000 są:

(...)

3) W zakresie gospodarki leśnej:

- a) Nie zmniejszanie arealów lasów Skarbu Państwa będących siedliskami przyrodniczymi;
- b) Zachowania siedlisk boru na wydmach nadmorskich w nie pomniejszonej powierzchni oraz zaniechanie jego fragmentacji szczególnie w obrębie i sąsiedztwie miejscowości wczasowych;
- c) W obrębie boru bażynowego, w borach bagiennych, brzezinach bagiennych i olsach źródłiskowych zaniechanie prac gospodarczych zagrażających zachowaniu struktury i składu gatunkowego tych siedlisk przyrodniczych. Na obszarze tych siedlisk prowadzić gospodarkę o charakterze zachowawczym;
- d) Wyłączenie z pozyskania drewna i zabiegów hodowlano-ochronnych:
  - wszystkich siedlisk bagiennych oraz płatów borów bagiennych i brzezin powstałych na Bw i BMw; (91D0-1* - brzezina bagienna; 91D0-2* - sosnowy bór bagienny; 91E0-4* - źródłiskowe lasy olszowe na niżu; także 91E0-3* - niżowy łęg jesionowo - olszowy *Fraxino-Alnetum* na obszarach chronionych (Ekopark Wschodni);
- e) Przebudowa drzewostanów na siedliskach grądów w celu sukcesywnej eliminacji gatunków iglastych;
- f) Pozostawianie w ekosystemach leśnych żywych, zamierających i martwych drzew: dębów, jesionów, klonów i wiązów starszych niż 100 lat na wszystkich siedliskach;
- g) W lesie gospodarczym, będącym siedliskiem przyrodniczym, pozostawianie do naturalnego rozkładu części drewna, w ilościach określanych w p.u.l., adekwatnie do żyzności siedliska;

- h) Pozostawianie części naturalnie powstających luk do naturalnej sukcesji, zgodnie z siedliskiem;
- i) Ograniczenie pozyskania i zrywki drewna w starszych drzewostanach na siedliskach wilgotnych do okresu zimowego;
- j) Pozostawienie wszystkich starych dębów na obszarze Lasu Kołobrzieskiego oraz Ekoparku Wschodniego oraz buków i grabów na terenie Ekoparku Wschodniego jako potencjalnych siedlisk bezkręgowców ujętych w załączniku II Dyrektywy Siedliskowej do naturalnej śmierci i rozkładu;
- k) podejmowanie działań dla odtwarzania drzewostanów budowanych przez dęba bezszypułkowego oraz buka na właściwych dla nich siedliskach